

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

**Форме државне реакције на
криминалитет малолетника**

(мастер рад)

Ментор:

Проф. др Војислав Ђурђић

Студент:

Љиљана Станојковић

Број индекса: М026/14-О

Ниш, 2016.

Садржај

УВОД	1
I КРИМИНАЛИТЕТ МАЛОЛЕТНИКА.....	3
<i>1.1. Појам малолетника.....</i>	<i>3</i>
<i>1.2. Појам и значај проучавања криминалитета малолетника</i>	<i>5</i>
<i>1.3. Субјективни и социјално-економски фактори који утичу на деликвенцију младих</i>	<i>7</i>
II ОСОБЕНОСТИ ДРЖАВНЕ РЕАКЦИЈЕ НА КРИМИНАЛИТЕТ МАЛОЛЕТНИКА.....	9
<i>2.1. Карактеристике поступка према малолетницима</i>	<i>9</i>
<i>2.2. Начела поступка према малолетницима</i>	<i>12</i>
<i>2.3. Модели кривичног поступка према малолетницима</i>	<i>14</i>
III. СУБЈЕКТИ КРИВИЧНОГ ПОСТУПКА ПРЕМА МАЛОЛЕТНИЦИМА.....	16
<i>3.1. Суд за малолетнике.....</i>	<i>16</i>
<i>3.1.1. Надлежност суда за малолетнике</i>	<i>17</i>
<i>3.2. Јавни тужилац за малолетнике.....</i>	<i>18</i>
<i>3.2.1. Начело опортунитета у поступку према малолетницима.....</i>	<i>19</i>
<i>3.2.1.1. Класични опортунитет</i>	<i>19</i>
<i>3.2.1.2. Условљени опортунитет и васпитни налози</i>	<i>20</i>
<i>3.3. Посебне одредбе о окривљеном</i>	<i>23</i>
<i>3.4. Улога органа старатељства у поступку према малолетницима</i>	<i>24</i>
IV КРИВИЧНИ ПОСТУПАК ПРЕМА МАЛОЛЕТНИЦИМА	26
<i>4.1. Покретање поступка према малолетницима</i>	<i>26</i>
<i>4.2. Припремни поступак према малолетницима</i>	<i>27</i>
<i>4.2.1. Мера привременог смештаја малолетника</i>	<i>29</i>
<i>4.2.2. Притвор према малолетнику</i>	<i>30</i>
<i>4.3. Поступак пред већем за малолетнике</i>	<i>30</i>
<i>4.3.1. Седница већа</i>	<i>31</i>
<i>4.3.2. Главни претрес</i>	<i>32</i>
<i>4.3.3. Одлуке већа за малолетнике</i>	<i>32</i>
<i>4.3.3.1. Пресуда у поступку према малолетницима</i>	<i>33</i>
<i>4.3.3.2. Решење о примени васпитних мера у поступку према малолетницима</i>	<i>34</i>
<i>4.3.3.3. Решење о обустави поступка према малолетнику</i>	<i>35</i>
<i>4.4. Правни лекови у поступку према малолетницима</i>	<i>35</i>

V. КРИВИЧНЕ САНКЦИЈЕ КОЈЕ СЕ МОГУ ПРИМЕНИТИ ПРЕМА МАЛОЛЕТНИМ УЧИНИОЦИМА КРИВИЧНИХ ДЕЛА	38
5.1. Васпитне мере	39
5.1.1. Мере упозорења и усмеравања	40
5.1.2. Мере појачаног надзора.....	42
5.1.3. Заводске мере	43
5.2. Казна малолетничног затвора	45
5.3. Мере безбедности	46
5.4. Надзор над извршењем кривичних санкција према малолетнику, обустава извршења и измене одлука о васпитним мерама	47
VI ПРАВЦИ РАЗВОЈА МАЛОЛЕТНИЧКОГ КРИВИЧНОГ ПРАВА	50
VII СТАТИСТИЧКИ ПОДАЦИ	52
ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА	59
ЛИТЕРАТУРА	62
Законски текстови	64
Интернет адресе	64
САЖЕТАК И КЉУЧНЕ РЕЧИ	65
SUMMARY AND KEY WORDS	66
Биографија	67

УВОД

Малолетничка делинквенција могла би се дефинисати као разноврсно понашање младих - од неприлагођеног до криминалног. Дакле, јавља се као индивидуална или лична појава и носи све облике људског понашања које је у сукобу са друштвено успостављеним системом вредности. За означавање малолетничке делинквенције користе се и термини преступништво младих, васпитна запуштеност, асоцијалност, и други термини под којим се такође подразумева неприхватљиво понашање младих.¹

Почетак овог рада посвећен је криминалитету малолетника, односно, дефинисању појма малолетника и малолетничке делинквенције, узроцима девијантног понашања, и субјективним и социјално-економским факторима који утичу на преступништво младих. Имајући у виду да је у области малолетничког материјалног, процесног и извршног права унето низ нових решења, један део рада биће посвећен и особеностима државне реакције на криминалитет малолетника.

Наиме, у кривичном праву Републике Србије, Законом о изменама и допунама Кривичног законика ФНРЈ из 1959 године, издвојене су одредбе о кажњавању малолетних преступника посебним одредбама. Такође, и у Законнику о кривичном поступку биле су предвиђене посебне одредбе о поступку према малолетницима. Следећи тендеције других европских земаља, Република Србија је на посебан начин одредила кривичноправни полижај малолетника. Та посебност огледа се првенствено у томе што је донет *Lex specialis* - Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, чиме је поступак према малолетницима у потпуности одвојен од поступка који се води према пунолетним учиниоцима кривичних дела. Такође, одређена је посебна надлежност судова за поступање у предметима према малолетницима, као и неопходна специјализација лица која учествују у поступку према малолетницима. Новим законом, предвиђена је и могућност да се малолетним учиниоцима кривичних дела изричу посебне мере - васпитни налози. Таквим регулисањем, све одредбе материјалног,

¹ С. Константиновић-Вилић, В. Николић-Ристановић, М. Костић, *Криминологија*, Ниш, 2009, стр. 222.

процесног и извршног карактера у односу на малолетнике издвојене су у посебну целину која чини малолетничко кривично право.

У раду је детаљно анализиран и кривични поступак према малолетницима, који је сада регулисан одредбама Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица. Овај законски текст, који је основни и непосредни извор малолетничког кривичног права, има примат у примени према малолетним учиниоцима кривичних дела. У раду су детаљно разматране и особености које се односе на субјекте који учествују у кривичном поступку према малолетницима. Разматрана су дискрециона овлашћења јавног тужиоца у погледу покретања, вођења или окончања поступка, а у складу са начелом опортунитета кривичног гоњења, као и друге особености које карактеришу фазе поступка према малолетницима: припремни поступак, поступак пред већем за малолетнике и поступак по правним лековима.

Реформом малолетничког кривичног права, односно од доношења Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, превасходни циљ извршења кривичних санкција према малолетницима је њихово васпитање, а не кажњавање. Тиме се наша земља определила за савремени концепт заштите младих.² Свака од кривичних санкција која се може применити према малолетницима, врста и начин њене примене, засебно је разматрана у раду: васпитне мере, казна малолетничког затвора и мере безбедности, као и предности и мане сваке од њих. У вези са изложеним, значај и циљ овог рада састоји се у свеобухватној анализи и сагледавању проблема малолетничке деликвенције и узрока и карактеристика ове криминолошке појаве.

Дакле, превасходни циљ овог рада јесте покушај налажења најбољег решења у смислу успешног решавања озбиљног проблема - девијантног понашања младих, на тај начин што ће се у раду утврдити карактеристике ове појаве, њени узроци, као и начин правилне и благовремене друштвене и државне реакције која би утицала на смањење учешћа малолетника у структури криминалитета. У раду је коришћена и одговарајућа научна

² У савременом кривичном праву положај малолетника регулише се посебним прописима, како би се примена кривичноправних мера више прилагодила личности личности малолетних учинилаца кривичних дела. Савремени малолетнички правосудни систем акценат ставља на рехабилитацију и заштиту младих, а не на изрицање кривичних санкција.

литература, уџбеници, чланци посвећени криминалитету малолетника и начину државног реаговања, статистички подаци, као и анализа законских текстова о овој тематици.

I КРИМИНАЛИТЕТ МАЛОЛЕТНИКА

1.1. Појам малолетника

Уопште, у целокупном праву, малолетници уживају посебан статус различит од статуса пунолетних лица, управо због свог узраста и специфичности у психо-физичком развоју. Наш законодавац у Кривичном законнику Републике Србије под изразом малолетно лице подразумева лице које није навршило осамнаест година живота, док израз дете означава лице које није навршило четрнаест година, односно малолетник је лице које је навршило четрнаест година али није навршило осамнаест година.³

До најзначајније прекретнице у малолетничком кривичном законодавству у Републици Србији дошло је 1. јануара 2006. године, ступањем на снагу Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица⁴ чиме је по први пут, у потпуности и на јединствен начин регулисан кривичноправни положај малолетних лица, како малолетника као учинилаца кривичних дела, тако и малолетника као оштећених у кривичном поступку. Управо, доношењем овог закона који се у односу на Кривични законик јавља као *lex specisilis*, заокружен је процес стварања једног свеобухватног система који обухвата малолетничко материјално, процесно и извршно право, чиме су малолетници као посебна категорија лица с обзиром на узраст, у погледу свог кривичноправног положаја у потпуности одвојени од пунолетних лица. У вези са тим треба истаћи да се остали законски прописи, тачније Кривични законик, Законик о кривичном поступку⁵, Закон о извршењу кривичних санкција⁶ и др. општи прописи

³ Кривични законик РС, „Службени гласник РС“, бр. 85/2005, 88/2005, 88/2015-испр., 107/2005-испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 и 108/2014

⁴ Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, „Службени гласник РС“, бр. 85/2005

⁵ Законик о кривичном поступку, „Службени гласник РС“ бр.72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014

⁶ Закон о извршењу кривичних санкција, „Службени гласник РС“ бр. 55/2014

примењују само уколико нису у супротности са овим законом. Овим законом предвиђене су и следеће узрастне категорије:

1. старији малолетник тј. лице које је у време извршења кривичног дела навршило шеснаест, а није навршило осамнаест година;

2. млађи малолетник односно лице које је у време извршења кривичног дела навршило четрнаест, а није навршило шеснаест година.

Лицу које у време извршења противправног дела, у закону предвиђеног као кривично дело, није навршило четрнаест година, не могу се изрећи кривичне санкције ни применити друге мере које предвиђа овај закон, што значи да су лица млађа од четрнаест година тј. деца кривично неодговорна. Прописано је и да се одредбе овог закона примењују и на пунолетна лица која су кривично дело учинила док су била малолетна.

Такође, постоји још једна могућност примене овог закона и то према пунолетним учиниоцима, али само према млађим пунолетним лицима која су у време извршења кривичног дела навршила осамнаест али нису навршила двадесет једну годину живота. У последња два случаја, међутим, примена одредаба је ограничена само на законом предвиђене случајеве и то само примена појединих одредаба.

Кривичне санкције које се могу изрећи малолетницима јесу васпитне мере које су уједно и основна врста санкција, док се малолетнички затвор изриче само изузетно. Притом, оно што им је заједничко јесте њихова сврха која се разликује од сврхе кажњавања пунолетних учинилаца тј. генерална и специјална превенција, а која се огледа искључиво у специјалној превенцији, тј. да се путем надзора, пружањем помоћи и заштите, као и обезбеђивањем општег и стручног оспособљавања омогући утицај на јачање личне одговорности малолетника, на васпитавање и правилан развој његове личности, те тако и поновно укључивање малолетника у друштвену заједницу.⁷

Свакако најзначајнија новина су одредбе о заштити малолетних лица као оштећених у кривичном поступку. Наиме, стало се на становиште да треба да постоје посебне, у првом реду одредбе процесног карактера, којима се спроводи заштита ових лица када се нађу у

⁷ В. Ђурђић, *Кривично процесно право – посебни део*, Ниш, 2006, стр. 221.

улози пасивног субјекта (жртве) кривичног дела.⁸ Суштина овог је у обезбеђивању да органи, који учествују у поступку у коме се као жртве јављају малолетна лица, поседују посебна знања из области детета и кривичноправне заштите малолетних лица, а све у циљу што потпуније и обухватније заштите како би се избегао процес виктимизације малолетника у кривичном поступку.

1.2. Појам и значај проучавања криминалитета малолетника

Криминалитет је најтежи облик малолетничког преступништва. Значајан је по томе што је знатно заступљен у целокупном криминалитету, али и по обимности у појединим његовим облицима. Дакле, криминалитет малолетника је ужи од појма малолетничке делинквенције, и обухвата само она понашања малолетних преступника која су инкриминисана као кривична дела.

Обим малолетничког криминала у Србији је на релативно високом нивоу. Учешће малолетних извршилаца кривичних дела у укупној маси криминалитета се креће између 3 –7%, и у благом је порасту. И поред видљивог пораста учешћа малолетника у укупном криминалитету, процењује се да се релативно мали број младих опредељује за криминалну активност пре осамнаесте године. Криминалитет малолетника у Србији претежно је имовинског карактера – око 79%, с тим што је уочена тенденција смањења учешћа имовинског криминала у последњим годинама периода од 2004. до 2013. године за значајних 10%, у корист кривичних дела против живота и тела који је у сталном порасту и последњих година,⁹ изнад 12%. Насилничко понашање је карактеристика криминалитета малолетника у Србији. Број осуђених малолетника за кривична дела са елементима насиља је у сталном порасту и већ је прешао 60% у односу на укупан број осуђених малолетника за наведени период. Групно вршење кривичних дела је такође једно од специфичних обележја малолетничке делинквенције, па је тако саучесништво у извршењу кривичних дела присутно је у преко 55% случајева. У вршењу кривичних дела од стране малолетника у Србији и даље предњаче особе мушког пола (око 96%), а што се тиче

⁸ О. Перић, *Коментар Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица*, Београд, 2005, стр. 19.

⁹ Подаци наведени према: З. Илић, М. Маљковић, *Извршење кривичних санкција према малолетницима*; у: И. Стевановић, (ур.), *Малолетници као учиниоци и жртве кривичних дела и прекрашаја*, Београд, 2015, стр. 107-108. Иначе, подаци се односе на период 2004-2013. године.

старосне структуре, старији малолетници и даље доминирају у категорији осуђених (преко 63%). Уочено је побољшање образовног статуса малолетних делинквената у Србији, те тако више од 2/3 ове популације има завршену основну школу. Међутим, иако малолетни делинквенти углавном имају проблема са образовним постигнућима, криминалитет младих очигледно више није "одлика" необразованих младих људи.¹⁰

У неким облицима криминалитета малолетници скоро и да не учествују, нарочито када је у питању политички криминалитет, дела против службене дужности и кривична дела привредног криминалитета,¹¹ што је и разумљиво, имајући у виду да је реч о типовима криминалитета које малолетници и нису у могућности да врше, с обзиром да им због њихове младости нису доступне позиције у политици и привреди, односно статус службеног лица.

С обзиром на статистичке податке који показују тренд пораста криминалитета малолетника, нарочито криминалитета насиља и саучесништва у извршењу кривичних дела од стране малолетника, а све у склопу чињенице да су малолетници једна од „рањивијих“ друштвених категорија, отуда произилази потреба за даљим проучавањем и истраживањем ове негативне друштвене појаве, а све у циљу изналажења најбољих начина за превенцију, рехабилитацију и сузбијање овог типа криминалитета.

¹⁰ *ibid*

¹¹ М. Бошковић, *Криминологија*, Нови Сад, 2010, стр. 479.

1.3. Субјективни и социјално-економски фактори који утичу на делинквенцију младих

Под малолетничком делинквенцијом се подразумева читав спектар понашања малолетника, од неприлагођеног до криминалног. Постоје два приступа решавању овог проблема: шири (криминолошко-социолошки) и ужи (формално-правни). Према ширем схватању малолетничку делинквенцију чине сви облици девијантног понашања малолетника, од предделинквентног, па све до оног које је инкриминисано у кривичноправном законодавству.¹² Уже схватање које је заступљеније међу европским теоретичарима, поклапа се са појмом криминалитета малолетника и обухвата она понашања малолетника која су, као и за пунолетна лица, инкриминисана у кривичним законима као кривична дела. Ово схватање издваја вршење кривичних дела, као друштвено најопаснији облик понашања малолетника.

Због специфичности везаних за биолошке, психо-социјалне, криминално-политичке факторе, као и због посебног места које малолетна лица имају у правном систему, малолетничка делинквенција се издваја као посебна категорија у оквиру општег криминалитета.¹³

Етиологија малолетничке делинквенције сагледава се у оквиру етиологије криминалитета – макро и микро узрочности криминалитета уопште. Међутим, с обзиром на то да се ради о делинквентима који се биолошки, психолошки и социјално разликују од пунолетних лица, потребно је указати на неке специфичности у деловању појединих криминогених фактора. Етиологију малолетничке делинквенције, као и етиологију криминалитета, могуће је објаснити повезаним деловањем фактора социјалне средине (егзогени фактор) и фактора везаних за личност (ендогени фактор).¹⁴ Међу њима спадају фактори као што су: генетски и пренатални биолошки фактори; породични фактори; недостатак позитивних породичних утицаја; индивидуални фактори, у које спадају: биолошки медијатори, пол, узраст, хиперактивност, смањене вербалне способности, смањена самоконтрола, агресивност, проблем адекватног разумевања ситуације, ниска

¹² С. Константиновић-Вилић, В. Николић-Ристановић, М. Костић, *Криминологија*, Ниш, 2009, стр. 223.

¹³ С. Константиновић-Вилић, В. Николић-Ристановић, М. Костић, *op. cit.*, стр. 222.

¹⁴ *ibid*

социјална компензација, снижено самопоштовање; стресори; вршњачка група; школа и шири друштвени утицаји (суседство, сиромаштво, стање аномије у друштву, приступачност алкохола и опојних дрога, ефикасност кривичноправне репресије, етикетирање, мас-медији, итд.).¹⁵

Један од најзначајних криминогених фактора социјалне средине је породица у којој малолетник живи. Деградирана, дефицијентна породица, или тзв. „криминално огњиште“ где су родитељи ти од којих деца уче криминолно понашање је свакако један од фактора који најснажније делује на малолетнике да врше кривична дела. Још један значајан криминогени фактор малолетничке делинквенције је социоекономски статус малолетних делинквената. Малолетници који потичу из породица са slabим или никаквим примањима са ниским социјалним статусом, у склопу дејства других криминогених фактора, су може се рећи у неку руку „предодређени“ за криминолно понашање најчешће како би дошли до средстава за живот.

Обим малолетничке делинквенције расте за време рата, као и непосредно након завршетка ратних сукоба. Другим речима, можемо рећи да рат представља један од фактора промене обима и појавних облика малолетничке делинквенције.¹⁶

Као још један фактор повећања обима малолетничке делинквенције можемо навести средства масовних комуникација. Под средствима масовних медија можемо подвести: новине, телевизију, радио, интернет и видео игре.

Криминогени фактори везани за личност представљају посебан скуп различитих карактеристика личности, попут: интелигенције, карактера, темперамента, емоција, мотива, менталних поремећаја, који доприносе јављању делинквентог понашања малолетника.¹⁷

¹⁵ Наведено према: Ф. Мирић, *Савремена схватања феноменологије и етиологије малолетничке делинквенције – докторска дисертација*, Ниш, 2014, стр. 144.

¹⁶ Д. Димовски, Ф. Мирић, *Политика сузбијања малолетничке делинквенције као детерминанта друштвеног развоја*, Ниш, 2013, стр. 7.

¹⁷ *ibid*

II ОСОБЕНОСТИ ДРЖАВНЕ РЕАКЦИЈЕ НА КРИМИНАЛИТЕТ МАЛОЛЕТНИКА

2.1. Карактеристике поступка према малолетницима

С обзиром да се делинквенција малолетних лица по много чему разликује од криминалитета пунолетних лица, то је и поступак према малолетницима организован битно другачије у односу на редован кривични поступак. Особености поступка према малолетницима чине многи посебни процесни институти, бројна и значајна одступања од редовног кривичног поступка, као и посебна обележја самог поступка и процесног положаја малолетника. Начелно, те особености се односе на субјекате поступка, покретања и тока поступка, одлуке суда и поступка по жалби.¹⁸ Наведене особености се огледају у следећим чињеницама:

1. организован је **посебан суд за малолетнике** у свим вишим судовима на територији републике који се састоји од судија за малолетнике и већа за малолетнике.¹⁹ Суд не егзистира као самосталан суд већ представља посебан састав суда опште надлежности. Његова надлежност обухвата суђење у првостепеном кривичном поступку према малолетницима, док основни судови немају никакву надлежност у кривичним предметима малолетника.

2. једини тужилац у кривичном поступку према малолетницима је **јавни тужилац за малолетнике** и то за сва кривична дела.²⁰ Наиме, у поступку према малолетницима не постоји оштећени као тужилац нити приватни тужилац већ јавни тужилац за малолетнике покреће поступак и за дела која се гони по предлогу оштећеног или по приватној тужби. Дакле, оштећени не може бити ни приватни а ни супсидијарни тужилац.

3. предвиђена је и могућност да се поступак покрене и спроведе и без тужиоца што представља највеће одступање од оптужног начела тј. *nemo iudex sine actore* што значи да

¹⁸ В. Ђурђић, *op. cit.*, стр. 223.

¹⁹ Члан 42. Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица

²⁰ Члан 57. ЗМУ

суд није везан предлогом тужиоца у погледу изрицања кривичне санкције малолетнику, нити важи принцип везаности пресуде оптужбом,²¹

4. поступак према малолетницима је организован у **три стадијума**: припремни поступак, поступак пред већем за малолетнике и поступак по правним лековима. Он не пролази кроз све фазе које има општи кривични поступак. У највећем броју случајева, после спроведеног припремног поступка изостаје главни претрес па се, обично на основу прикупљеног материјала одлука доноси у седници већа.

5. након окончања поступка према малолетницима и доношења правноснажне одлуке не окончава се истовремено и активност суда за малолетнике и тужиоца за малолетнике, већ им се ставља у надлежност и **вршење надзора над извршењем васпитних мера**, док суд за малолетнике може поред тога бити овлашћен на доношење одлуке о обустави извршења или измени одлуке о васпитним мерама.

6. из поступка према малолетницима је **искључена општа јавност**,²² док је ограничена јавност само изузетно дозвољена, како би се спречило доношење штете будућем развоју малолетника. Општа јавност не присуствује ни радњама припремног поступка, ни суђењима пред већем у главном поступку. Садржај тих радњи сазнају само учесници поступка.²³ Дакле, општа јавност је искључена из целокупног тока поступка према малолетницима. У току главног поступка веће може наредити да се се из заседања удаље сва или поједина лица, осим јавног тужиоца за малолетнике, браниоца и представника органа старатељства, а такође, може наредити да се за време извођења појединих доказа или говора странака и сам малолетник удаљи из заседања. Учесници поступка али ни друга лица, не могу да објаве ток поступка према малолетнику, ни одлуку која је донета у таквом поступку, без дозволе суда. Објавити се може само онај део поступка, односно само онај део одлуке за који постоји одобрање, али се ни тада не сме навести име малолетника ни други подаци на основу којих би се могло закључити о коме малолетнику је реч.²⁴ Ова забрана је трајног карактера.

²¹ В. Ђурђић, *op. cit.*, стр. 223.

²² Члан 75. став 1. ЗМУ

²³ М. Грубач, *Посебни део кривично процесног права*, Београд, 2009, стр. 509.

²⁴ Члан 55. ЗМУ

7. **Хитност поступка**²⁵ која обавезује органе који учествују у поступку према малолетницима и друге органе и установе од којих се траже обавештења, извештаји или мишљења, да најхитније поступе како би се поступак што пре завршио. Нажалост, реч је о декларативној одредби која нема већи практични значај. Поред ове одредбе ЗКП је посебно прописао обавезу судије за малолетнике да обавештава председника суда сваких месец дана о томе који предмети малолетника нису окончани и о разлозима због којих је по појединим предметима поступак још у току,²⁶ након чега председник суда у зависности од потребе, предузима мере за убрзање поступка.

8. **Суђење у одсуству малолетницима је искључено.**²⁷ Не може се судити одбеглом или недостижном, а ни недошавшем малолетнику. Предвиђена је обавеза малолетника да присуствује у кривичном поступку а истовремено остављена могућност суду да привремено удаљи малолетника приликом извођења неке процесне радње, уколико је то штетно за његов будући психофизички развој.

9. **Обавеза обазривог поступања према малолетнику.** Приликом предузимања радњи којима присуствује малолетник, а нарочито при његовом саслушању, учесници у поступку дужни су да поступају обазриво, водећи рачуна о зрелости, другим личним својствима и заштити приватности малолетника, како вођење кривичног поступка не би штетно утицало на развој малолетника.²⁸ У вези са овим и ЗКП је предвиђено да се приликом саслушања малолетног лица поступа обазриво како се не би утицало на психичко стање малолетника, а ако је то потребно, да се саслушање обави уз помоћ педагога или другог стручног лица.

10. **Стручна одбрана је обавезна за сва кривична дела,** па тако малолетник мора имати браниоца већ приликом првог саслушања, као и током читавог поступка.²⁹ Иначе, бранилац малолетника може бити само адвокат који је стекао посебна знања из области права детета и преступништва младих. Ако сам малолетник или његови сродници не узму браниоца, браниоца ће му по службеној дужности поставити судија за малолетнике.

²⁵ Члан 56. ЗМУ

²⁶ С. Бејатовић, *Кривично процесно право*, Крагујевац, 2008, стр. 528.

²⁷ Члан 48. став 1. ЗМУ

²⁸ Члан 48. став 2. ЗМУ

²⁹ Члан 49. ЗМУ

11. **Посебна улога органа старатељства** који се јавља као споредни субјект на страни суда који има право да иницира покретање поступка за малолетнике, да се упознаје са током спровођења поступка, да у току поступка ставља предлоге и да указује на чињенице и доказе који су од важности за доношење правилне одлуке. Такође, јавни тужилац за малолетнике има обавезу да о покретању поступка према малолетнику обавести надлежни орган старатељства.

12. **Погодност ослобођења од дужности сведочења је знатно ужа.** Нико не може бити ослобођен дужности да сведочи о околностима чије је утврђивање потребно за оцењивање душевне развијености (зрелости) малолетника, упознавање његове личности и прилика у којим живи.³⁰

2.2. Начела поступка према малолетницима

Поред начела која представљају основне руководне идеје у општем кривичном поступку, постоје и начела која су специфична и која своју примену налазе искључиво у поступку према малолетницима. Према Шкулићу³¹ ту спадају следећа начела:

1. **Начело процесне протективности** у односу на малолетника према коме се води поступак је врховно начело из којег произилазе сва остала начела. Она су са тим основним начелом повезана функционалним везама, јер је њихова основна функција да побољшају процесни положај малолетника, тј. да омогуће остварење сврхе поступка према малолетницима. Протективност се у односу на малолетне учиниоце кривичних дела огледа у најразличитијим друштвеним сферама: у мерама социјалног старања и заштите, психолошко-педагошким мерама, мерама кривичног процесног права, мерама тзв. постпеналне заштите, затим у сфери вођења одређене криминалне политике итд.

2. **Начело функционалног спајања припремног поступка и фазе суђења** чија је суштина управо у томе што функционално спајање припремног поступка и суђења представља одступање од општег кривичног поступка.

³⁰ Члан 55 ЗМУ

³¹ М. Шкулић, Поступак према малолетницима у Србији, у: М. Шкулић и Стевановић (ур.), *Улога јавног тужиоца у правном систему са посебним освртом на проблематику ефикасности кривичног поступка и малолетну делинквенцију*, Београд, 2009, стр. 89-90.

3. **Начело термилошке повлашћености** малолетника које се огледа у настојању законодавца да у највећој могућој мери избегне у одредбама поступка према малолетницима коришћење неких процесних термина који су уобичајени у општој кривичној процедури.³² Тако се за поступак према малолетницима не употребљава термин „кривични“, затим говори се о поступку према малолетницима а не против малолетника. Осим тога, у закону се не употребљава термин окривљени за малолетника према коме се води поступак, већ се увек говори искључиво о малолетнику, без посебног термилошког назначења да се он у поступку терети, осим што се по правилу наводи да се „према њему води поступак“.³³

4. **Начело хитности** кривичног поступка према малолетницима чија је суштина да се поступак према малолетницима спроведе брзо и ефикасно јер малолетник временом прелази у другу старосну категорију. Органи који учествују у поступку према малолетнику, као и други органи и установе од којих се траже обавештења, извештаји и мишљења, дужни су да поступају најхитније како би се поступак што пре завршио.

5. **Начело повишене процесне дискреције** које се огледа у постојању стриктних законских правила, којима се начело јавности своди на најмању могућу меру, а све у циљу заштите интереса малолетника, ефикаснијег вођења поступка и спречавања стигматизације малолетног лица.

6. **Начело специјализованости** службених актера поступка према малолетницима значи да судије за малолетнике и судије већа за малолетнике морају бити лица која су стекла посебна знања из области права детета и преступништва младих. Ово важи и за јавног тужиоца за малолетнике, полицајца за малолетнике, као и за браниоца за малолетнике. Такође, судије-поротници се бирају из редова наставника, учитеља, васпитача, као и других стручних лица која имају искуство у раду са децом и младима.

³² М. Шкулић, *Кривично процесно право*, Београд, 2010, стр. 491.

³³ *ibid*

2.3. Модели кривичног поступка према малолетницима

Упоредноправно и историјски посматрано, поступак према малолетницима има посве друкчију природу од редовног кривичног поступка зато што се води према малолетним учиниоцима кривичних дела – разликују се по органу коме је поверено вођење поступка, сврси која се настоји постићи, форми радњи и принципима уређења поступка. С обзиром на такву природу и њене чиниоце, под утицајем разнородних фактора, настали су различити модели државне реакције на криминално понашање малолетника.³⁴

С тим у вези, појавило се неколико основних модела малолетничког правосуђа:

1. **институционално-организациони облици** чија је основна карактеристика постојање судова за малолетнике, и у коме су малолетници који су чинили кривична дела означени као делинквенти а не као криминалци, а примарна сврха малолетничког правосудног система је рехабилитација и заштитни надзор младих а не изрицање казне.³⁵ У оквиру овог модела у упоредноправној пракси разликују се пак три модела организације суда за малолетнике: посебни судови за малолетнике, судови за малолетнике као посебна одељења породичних судова и судови за малолетнике као посебна већа судова опште надлежности који су карактеристични за европске земље укључујући и нашу. Такође, потребно је истаћи да постоје земље у којима не постоје посебни судови за малолетнике, већ су сва суђења, како пунолетним лицима тако и малолетницима, у надлежности редовних судова у општој форми кривичног поступка, те земље у којима се примењује модел административних органа. Међутим, како се ниједан од ових облика у пракси не јавља у чистом облику, то се може рећи да постоје три модела институционалне организације судовања малолетницима: а) модел судова за малолетнике, б) модел административних органа и ц) мешовити модел.³⁶

2. **модел кривичне процедуре** за које је специфично то да су, за разлику од опште форме кривичног поступка који се води према пунолетним учиниоцима кривичних дела, савремени кривични поступци према малолетницима прилагођени њиховом узрасту и

³⁴ В. Ђурђић, Природа, структура и принципи кривичног поступка према малолетницима, у: И. Стевановић, (ур.), *Малолетници као учиниоци и жртве кривичних дела и прекршаја*, Београд, 2015, стр. 92-93.

³⁵ *ibid*

³⁶ *ibid*

криминалнополитичким циљевима који се настоје постићи. На основу заједничких, битних карактеристика, сви ти поступци могу се разврстати у три модела: протективни, правосудни и корпоративни модел.³⁷ Код протективног модела акценат је личности малолетника, док је само кривично дело искључиво повод за покретање кривичног поступка. Примарни циљ је заштита личности малолетника, његова ресоцијализација и преваспитање. Салгасно том циљу, тежиште поступка преноси се са кривичног дела на учиниоца. Поступак је фокусиран на индивидуализацију правде, применом достигнућа хуманистичких и медицинских наука, ради утврђивања чињеница о личности малолетника, његовим породичним приликама и социјалној средини у којој живи, па питање кривице остаје у другом плану. Такав концепцијски приступ изискује специјализацију судија (и других учесника у поступку).³⁸ Насупрот њему, правосудни модел поступка тежи томе да се много не разликује од класичног судског поступка установљено за пунолетне учиниоце³⁹. У правосудном моделу инсистира се на слободи воље малолетника, па самим тим и на одговорности малолетника за делинквентно понашање. Неодређеност кривичних санкција карактеристична за протективни модел се одбацује, лишење слободе је у унапред ограниченом трајању и настоји се да буде што краће, а такође се сматра да је потребно обештетити како жртву кривичног дела тако и друштво у коме малолетник живи.⁴⁰ Када је реч о корпоративном моделу, истичу се следеће карактеристике: шира примена административног поступања од судског; одвраћање од тога да се поступак одвија пред класичним кривичним судом; примена алтернативних програма превенције и сузбијања малолетничке делинквенције; заједничко деловање разних државних и друштвених служби; систематско одвраћање малолетника од даљег делинквентног понашања с циљем ефикасне социјализације малолетника.⁴¹

³⁷ М. Шкулић, Основни модели поступка према малолетницима у упоредном праву, у: М. Шкулић и Стевановић (ур.), *Улога јавног тужиоца у правном систему са посебним освртом на проблематику ефикасности кривичног поступка и малолетну делинквенцију*, Београд, 2010, стр. 62.

³⁸ Ђурђић, В., *Природа, структура и принципи кривичног поступка према малолетницима. op. cit.*, стр. 95.

³⁹ *ibid*

⁴⁰ О. Перић, Положај малолетника у Југословенском кривичном законодавству са становишта заштите људских права, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 1-3/2000 – 2001, стр. 27., наведено према: Ђурђић, В., *Природа, структура и принципи кривичног поступка према малолетницима*, стр. 98.

⁴¹ К. Филипчић, *Обравнавање младолетних делинквентов*, Љубљана, 1998, стр. 42-44, наведено према: М. Шкулић, *Основни модели поступка према малолетницима у упоредном праву*, стр. 77-78.

3. кривичнопроцесна форма поступка према малолетницима: целокупна структура поступка према малолетницима условљена је својствима субјекта против кога се поступак води, и има етапе које су аналогне етапама опште форме, али су битно модификоване. У поступку према малолетницима суштинске промене односе се на принципе интеграције процесних радњи, процесне субјекте и услове покретања и вођења поступка, са друкчијим циљем, услед чега настаје и потпуно друкчији тип процеса⁴².

Будући да у правним системима, по правилу не постоји, само један, чист систем, већ садржи нека решења која су карактеристична за друге моделе, могло би се рећи да се наш систем који је пре реформисања био заштитнички, приближава правосудном систему и да садржи елементе протективног модела.⁴³

III. СУБЈЕКТИ КРИВИЧНОГ ПОСТУПКА ПРЕМА МАЛОЛЕТНИЦИМА

3.1. Суд за малолетнике

Као што је раније наведено, суд за малолетнике није никакав посебан суд у организационом смислу, већ се овај теоријски термин употребљава за означавање редовног суда у случају када расветљава и решава кривичне ствари у којима се као учинилац јавља малолетник. Дакле, он представља посебан састав суда у оквиру судова опште надлежности. У првом степену, вођење кривичног поступка према малолетницима је стављено у искључиву надлежност виших судова, док основни судови немају никакву надлежност у предметима према малолетницима. На овој инстанци поступак према малолетницима се води пред судијом за малолетнике и већем за малолетнике.

Судија за малолетнике спроводи припремни поступак и врши друге послове у поступку према малолетницима, председава већем за првостепени главни поступак. Веће за малолетнике је мешовитог састава и састоји се од судије за малолетнике и двоје судија поротника по правилу различитог пола при чему се судије поротници по изричитој одредби закона бирају из реда наставника, учитеља, васпитача и других стручних лица која имају искуство у раду са децом и младима. Судије за малолетнике и судије већа за

⁴² С. Бркић, *Кривично процесно право – Посебни део*, Нови Сад, 2013, стр. 13-14.

⁴³ В. Ђурђић, *Природа, структура и принципи кривичног поступка према малолетницима*, *op. cit.*, стр. 96.

малолетнике морају бити лица која су стекла посебна знања из области права детета и преступништва младих, што говори у прилог томе да се тежи извесној специјализацији суда. Другостепени поступак према малолетницима се води искључиво пред већем непосредно вишег суда тј. апелационог суда и састављено је од троје позивних судија, а када се суди на претресу чине га двоје судија и троје судија поротника. Иначе, судије за малолетнике одређује председник суда расподелом рада, али под условима које прописује закон о малолетничком правосуђу.

3.1.1. Надлежност суда за малолетнике

Што се тиче надлежности судова у поступку према малолетницима она се битно разликује од оне у општем кривичном поступку, што се испољава код све три врсте надлежности. Закон је по питању стварне надлежности био веома рестриктиван те је ставио у искључиву надлежност виших судова у првом степену,⁴⁴ односно апелационих у другом,⁴⁵ искључивши могућност да у кривичним стварима према малолетницима суде основни судови.

За поступак према малолетнику по правилу је месно надлежан суд његовог пребивалишта, односно боравишта али само ако је пребивалиште малолетника непознато или га нема, с тим да се оставља могућност да се поступак спроведе пред надлежним судом према месту боравишта, односно пред судом места извршења кривичног дела или пред судом на чијем подручју се налази завод или установа за извршење кривичних санкција у којој се малолетник налази, уколико је очигледно да ће се управо пред тим судом поступак лакше спровести. Једном заснована месна надлежност се не мења. Малолетнику се суди у месту пребивалишта јер се полази од чињенице да управо у месту у коме малолетник живи постоје најбољи услови за утврђивање околности од којих зависи избор васпитне мере и најбољи услови за њено касније извршење.⁴⁶

⁴⁴ Члан 42. ЗМУ

⁴⁵ Члан 43. ЗМУ

⁴⁶ М. Грубач, *op. cit.*, стр. 505.

И код функционалне надлежности је направљено велико одступање, па је предвиђено да у поступку према малолетницима увек суди веће.⁴⁷ Суђење пред судијом појединцем је искључено, што се чини оправданим, будући да се суђење малолетнику не своди на пуко утврђивање кривичне одговорности и примену кривичних санкција, већ је усмерено и на испитивање личности малолетника и проналажење најповољнијих решења за усмеравање његовог даљег развоја, за шта су неопходна разноврсна, а не само правна знања, која се не би могла очекивати од судије појединца.⁴⁸ Још једно значајно одступање од редовног кривичног поступка јесте и то да је председник већа за малолетнике обавезно судија који је водио припремни поступак што одудара од правила општег поступка према коме на главном претресу не може да суди судија који је водио истрагу.

3.2. *Јавни тужилац за малолетнике*

Једини тужилац у поступку према малолетницима јесте јавни тужилац за малолетнике који покрене поступак за кривична дела за која се гони по службеној дужности, по предлогу оштећеног или по приватној тужби што практично значи за сва кривична дела, из чега произилази да се оштећени као тужилац тј. супсидијарни тужилац и приватни тужилац не појављују у поступку према малолетницима.⁴⁹ Међутим, за кривична дела за која се гони по предлогу оштећеног или по приватној тужби поступак се може покренути само ако је оштећени ставио предлог за прокретање поступка јавном тужиоцу за малолетнике, у року од три месеца од момента сазнања за извршено кривично дело и учиниоца.⁵⁰ Уколико јавни тужилац не стави захтев за прокретање поступка према малолетнику поводом овог предлога, дужан је да о томе обавести оштећеног у року од осам дана, који притом не може да преузме кривично гоњење у својству супсидијарног тужиоца, односно да поднесе приватну тужбу. Међутим, оштећени може да у року од осам дана од дана пријема обавештења јавног тужиоца, односно три месеца од дана одбацивања кривичне пријаве ако о томе није био обавештен, да захтева од већа за малолетнике

⁴⁷ Члан 42. и 43 ЗМУ

⁴⁸ Т. Васиљевић, М. Грубач, *Коментар Законика о кривичном поступку*, Београд, 2003, стр. 608., наведено према: С. Бејатовић, стр. 530.

⁴⁹ Члан 57. став 1. ЗМУ

⁵⁰ Члан 57. став 2. ЗМУ

непосредно вишег суда да одлучи о покретању поступка.⁵¹ Ово веће затим врши контролу да ли је поступак јавног тужиоца у складу са начелом легалитета које га обавезује да покрене кривични поступак и према малолетнику када постоје докази да је учинио кривично дело, и може да одлучи да се поступак не покрене или да се он према малолетнику покрене.

3.2.1. Начело опортунитета у поступку према малолетницима

Начело официјелности кривичног гоњења, као начело општег кривичног поступка, у поступку према малолетницима има и свој антипод и то у виду начела опортунитета кривичног гоњења. Примена начела опортунитета у сваком случају није нешто што је неограничено и остављено у потпуности вољи и арбитрности јавног тужиоца за малолетнике, већ је ограничена на тачно одређене ситуације.

3.2.1.1. *Класични опортунитет*

Наиме, постоји могућност да јавни тужилац, када су у питању кривична дела за која је прописана казна затвора до пет година или новчана казна, не захтева покретање кривичног поступка иако постоји основана сумња да је малолетник учинио кривично дело, уколико сматра да не би било целисходно да се води поступак према њему.⁵² Околности које јавни тужилац за малолетнике узима у обзир код одлучивања о покретању кривичног поступка према малолетнику су: природа кривичног дела, околности под којима је дело учињено, ранији живот малолетника и његова лична својства,⁵³ а како би утврдио ове околности овлашћен је да затражи обавештења од родитеља, усвојиоца, стараоца малолетника или од других лица и установа, затим да када је то неопходно позове ова лица и малолетника у тужилаштво ради непосредног обавештавања, али и да затражи мишљење органа старатељства о целисходности покретања поступка према малолетнику или да прикупљање тих података повери стручном лицу, тачније социјалном раднику, психологу, педагогу, специјалном педагогу. Међутим, уколико је за доношење одлуке о покретању

⁵¹ Члан 57 став 3. ЗМУ

⁵² Члан 58. став 1. ЗМУ

⁵³ С. Бејатовић, *op. cit.*, стр. 531.

поступка према малолетнику потребно да се испитају лична својства малолетника, могуће је да се малолетник упути у прихватилиште за децу и омладину или у васпитну установу, где може остати најдуже месец дана, а то уз споразум јавног тужиоца за малолетнике и органа старатељства.⁵⁴

Следећа ситуација у којој се јавни тужилац за малолетнике може водити начелом опортунитета јесте када малолетник учини друго кривично дело у току извршења казне или васпитне мере, па тако може одлучити да не захтева покретање кривичног поступка за то кривично дело, ако с обзиром на тежину дела, као и на казну, односно васпитну меру која се већ извршава, не би имало сврхе вођење новог поступка и изрицање кривичне санкције за то друго дело.⁵⁵ Неки аутори ово означавају класичним опортунитетом који је заснован само на оцени целисходности кривичног гоњења.

3.2.1.2. *Условљени опортунитет и васпитни налози*

Поред класичног постоји и такозвани условљени опортунитет, који је у правно-техничком смислу сличан одлагању кривичног гоњења у општем кривичном поступку и огледа се у томе да је јавни тужилац за малолетнике овлашћен да условно одложи кривично гоњење и затражи од малолетника извршење неких васпитних налога, под условом да се ради о кривичном делу за које је предвиђена казна затвора у трајању до пет година или новчана казна. Притом, своју одлуку о томе јавни тужилац за малолетнике може условити пристанком малолетника и његових родитеља, као и спремношћу малолетника да прихвати и испуни један или више васпитних налога.⁵⁶ Реч је о следећим налозима⁵⁷:

1. поравнање са оштећеним како би се накнадом штете, извињењем, радом или на неки други начин отклониле, у целини или делимично, отклониле штетне последице дела;
2. редовно похађање школе или редовно одлажење на посао;

⁵⁴ В. Ђурђић, *Кривично процесно право – Посебни део, op. cit.*, стр. 228.

⁵⁵ Члан 58. став 3. ЗМУ

⁵⁶ В. Ђурђић, *Кривично процесно право – Посебни део, op. cit.*, стр. 228.

⁵⁷ Члан 7. ЗМУ

3. укључивање, без накнаде, у рад хуманитарних организација или послове социјалног, локалног или еколошког садржаја;

4. подвргавање одговарајућем испитивању и одвикавању од зависности изазване употребом алкохолних пића или опојних дрога;

5. укључивање у појединачни или групни третман у одговарајућој здравственој установи или саветовалишту.

Прва три васпитна налога јавни тужилац за малолетнике може самостално налагати малолетнику, док је за последња два за које се може рећи да су „медицинског“ карактера неопходно и учешће суда за малолетнике. Штавише, јавни тужилац не може ни предложити примену васпитних налога подвргавање одговарајућем испитивању и одвикавању од зависности изазване употребом алкохолних пића или опојних дрога и укључивање у појединачни или групни третман у одговарајућој здравственој установи или саветовалишту.

Сврха васпитних налога је да се не покреће кривични поступак према малолетнику или да се обустави већ покренути поступак, већ да се применом васпитног налога утиче на правилан развој малолетника као и на јачање његове личне одговорности како убудуће не би чинио дела, посебно када се ради о багателном или средњем криминалитету. У конкретном случају реч је о мерама искључиво превентивног карактера.⁵⁸ Сврха примене васпитних налога је евидентно „скретање“ кривичног поступка од малолетника, како би се избегло наступање штетних последица по малолетника у виду стигматизације. Иначе, васпитни налози су посебне мере *sui generis* које немају карактер кривичне санкције, већ подразумевају извансудски облицик интервенције.⁵⁹

Приликом избора васпитног налога обавеза је јавног тужиоца за малолетнике да посебно води рачуна да васпитни налог или васпитни налози буду прилагођени личности малолетника и приликама у којима живи. Уз ово, обавезно се узима обзир и спремност малолетника да сарађује у примени васпитног налога. Без процене спремности

⁵⁸ Д. Јовашевић, Новине у кривичном законодавству о малолетницима у светлу ресторативне правде. „Темида“ – тематски број „Ресторативна правда и права жртва“, Београд, 2007, стр. 19.

⁵⁹ Д. Јовашевић, Примена неформалних мера у малолетничком кривичном праву Србије, Зборник *радова Правног факултета у Нишу*, 2014, стр. 506-507.

малолетника да сарађује у примени васпитног налога, јавни тужилац за малолетнике не би могао да се користи овим својим овлашћењем, јер би оно било у супротности са његовом суштином. Поред овог, када је у питању налог из чл. 7 ст. 1 тач. 1 закона (поравнање са оштећеним), потребан је и пристанак оштећеног лица.⁶⁰

Даљи поступак зависи у потпуности од понашања малолетника и од тога да ли ће преузете васпитне налоге извршити у потпуности, делимично, или их уопште неће извршити. У том смислу, ако малолетник у потпуности испуни преузети налог јавни тужилац је дужан да донесе решење о одбацавању кривичне пријаве, односно предлога оштећеног за покретање поступка. Исто може учинити када малолетник само делимично испуни васпитни налог, а оцени да покретње поступка ипак не би било целисходно, с обзиром на природу кривичног дела које је учињено, ранији живот малолетника, његова лична својства и разлога делимичног неиспуњења преузетог васпитног налога. У супротном, уколико малолетник уопште не изврши васпитни налог или га изврши само делимично али у недовољној мери тако да је оправдано покретање поступка према њему, јавни тужилац за малолетнике је у обавези да поднесе захтев за покретање припремног поступка.

Утисак је да васпитни налози и даље учествују у веома малом проценту у укупном броју кривичних пријава (3-5%), наспрам европског просека од 20-30%.⁶¹ Према једном истраживању,⁶² принцип опортунитета приликом подношења захтева од стране јавног тужиоца се у већем обиму користи када је реч о малолетницама него код малолетника. Такође, посебно је изражена диспропорција између броја захтева за покретање припремног поступка и броја изречених кривичних санкција малолетницама у корист кривичних санкција. Поред јавног тужиоца, васпитне налоге могу изрицати и судије за малолетнике односно веће за малолетнике под истим условима као и јавни тужилац. Суд је надлежан да примени све законом предвиђене налоге, а једини је надлежан и за примену васпитних налога медицинског карактера.

⁶⁰ С. Бејатовић, *op. cit.*, стр. 562.

⁶¹ Д. Димовски, И. Илић, *Ресторативна правда и кривични поступак према малолетницима на примеру Србије и Републике Српске*, Бања Лука, 2012, Правна ријеч, стр. 339.

⁶² В. Миладиновић, С. Константиновић-Вилић, В. Ђурђић, *Феноменолошке карактеристике криминалитета малолетница, Зборник радова Правног факултета у Нишу бр. 29*, Ниш, 1989, стр. 169.

Судија за малолетнике и веће за малолетнике су надлежни за примену васпитних налога од момента започињања кривичног поступка према малолетном учиниоцу кривичног дела, односно од момента када је јавни тужилац за малолетнике, судији за малолетнике поднео захтев за покретање припремног поступка. Судија за малолетнике као и веће за малолетнике нису у избору васпитних налога ограничени предлогом јавног тужиоца, већ су самостални у процени и избору најадекватнијих налога у конкретном случају. Такође, веће за малолетнике може одлучити да се поступак према малолетнику обустави, када процени да није целисходно применити ниједан од налога.

3.3. Посебне одредбе о окривљеном

Најпре треба истаћи са Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица уопште не употребљава термин окривљени већ једноставно говори о малолетнику. Окривљени у поступку према малолетницима може бити лице које је навршило четрнаест година а које у време покретања истог није навршило двадесет једну годину. Ово због тога што се лица млађа од четрнаест година сматрају кривично неодговорним, из чега произилази да ће се, уколико се у току поступка утврди да лице о коме је реч није навршило четрнаест година, исти обуставити, о чему ће се обавестити орган старатељства. Орган старатељства се о овоме обавештава како би предузео одређене несудске мере надзорног карактера. У ситуацији када је окривљени неко кривично дело учинио као малолетник, а неко као пунолетно лице, према њему ће се спровести јединствени поступак и то пред већем које суди малолетним лицима, под условом да у време покретања поступка окривљени није навршио двадесет једну годину живота.

Поступак предвиђен за малолетнике се може спровести и према лицима која су кривично дело извршила као млађа пунолетна лица, ако до почетка главног претреса нису навршила двадесет једну годину, и притом се утврди да долази у обзир изрицање васпитне мере. Ово се не односи на целокупан поступак, већ је примена допуштена у погледу одредби којима се регулише забрана суђења у одсуству окривљеног, дужност обазривог поступања процесних органа, обавезна одбрана, дужност свих да сведоче о околностима које се односе на личност окривљеног, право органа старатељства да буде обавештен о

покретању и току поступка и да ставља предлоге и подноси доказе, позивање и достављање одлука и других поднесака, начелна забрана објављивања тока поступка и издржавање притвора.

Што се тиче процесног положаја малолетника према коме се води поступак постоји још једна специфичност у погледу обавезне одбране, а огледа се у изричитој законској одредби која налаже да малолетник мора имати браниоца још од првог саслушања и даље током читавог поступка. Ако сам малолетник или његови сродници не узму браниоца, браниоца ће му поставити по службеној дужности судија за малолетнике.

3.4. Улога органа старатељства у поступку према малолетницима

Једна од посебних особености кривичног поступка према малолетницима јесте и учешће органа старатељства. Поред овлашћења која су изричито предвиђена, најзначајније овлашћење органа старатељства јесте свакако његово право да иницира покретање кривичног поступка преко већа за малолетнике, али и право да се упозна са током поступка, да у току поступка ставља предлоге и да указује на чињенице и доказе који су од важности за доношење правилне одлуке. Како би орган старатељства био у могућности да се користи својим овлашћењима неопходно је да најпре да сазна за покретање поступка према малолетнику, због чега је законом прописана обавеза јавног тужиоца за малолетнике да о сваком покретању поступка обавести надлежни орган старатељства. Уколико јавни тужилац пропусти да то учини, онда ова обавеза прелази на судију за малолетнике који ће уз обавештење о покретању поступка према малолетнику органу старатељства доставити и захтев да исти суду достави мишљење о личности малолетника и битним околностима његовог окружења, као и копију захтева јавног тужиоца за малолетнике за покретање припремног поступка према малолетнику. Може се рећи да орган старатељства у поступку према малолетницима има улогу саветодавне природе у односу на начин решавања предмета поступка, а самим тим што учествује у поступку, омогућава му се да се упозна са личношћу малолетника и приликама под

којима живи, те да онда, сходно томе, предузима и одређене мере из сфере социјалне заштите.⁶³

Орган старатељства, у поступку према малолетницима нема страначки карактер, није у функцији ни оптужбе ни одбране, нити непосредно учествује у у доношењу одлуке суда. Без обзира на то, органу старатељства се не може одрећи веома значајна улога коју има у поступку према малолетницима, а која се огледа управо у његовим ни мало занемарљивим овлашћењима процесног карактера.

Значајна је и улога органа старатељства код извршења васпитних мера које нису заводског карактера (судски укор; посебне обавезе; појачан надзор од стране родитеља, усвојиоца, стараоца; појачан надзор у другој породици; појачан надзор од стране органа старатељства; појачан надзор уз дневни боравак у одговарајућој установи за васпитавање и образовање малолетника), који је дужан да сваких шест месеци доставља суду и јавном тужиоцу за малолетнике извештај о току извршења осталих васпитних мера. Такође, он може предложити суду доношење одлуке о обустави извршења, о замени васпитне мере односно о условном отпусту.⁶⁴

Орган старатељства је дужан да код свих посебних обавеза, као мера упозорења и усмеравања, осим код посебне обавезе извињења малолетника оштећеном, надзире њихово извршење и најмање једном месечно о томе обавештава судију за малолетнике.

⁶³ М. Шкулић, *op. cit.*, стр. 497.

⁶⁴ Члан 49 ЗМУ

IV КРИВИЧНИ ПОСТУПАК ПРЕМА МАЛОЛЕТНИЦИМА

Структура кривичног поступка према малолетницима је, као што је већ истакнуто, веома специфична. Поступак је тако уређен да има три стадијума: припремни поступак који је увек обавезан и који подсећа на истрагу у општем кривичном поступку, али од које се истовремено битно разликује, поступак пред већем за малолетнике, који одговара стадијуму главног поступка у општем кривичном поступку и може се одвијати на два начина тј. у седници већа или на главном претресу, и поступак по правним лековима.

4.1. Покретање поступка према малолетницима

До покретања поступка према малолетницима може доћи на на један од следећих начина:

1. на захтев јавног тужиоца за малолетнике и
2. на основу одлуке већа за малолетнике.

У погледу првог случаја важи све што је раније речено у подглављу о одредбама које се односе на јавног тужиоца за малолетнике.

Што се тиче покретања поступка према малолетницима одлуком већа за малолетнике треба истаћи да је потребно да се у том случају испуне одговарајући услови, односно да јавни тужилац за малолетнике сматра да нема места кривичном гоњењу или да нађе да покретање поступка није целисходно, па из тог разлога не стави захтев за покретање поступка. Други услов који је неопходан како би могло да дође до одлучивања већа за малолетнике о покретању поступка јесте да орган старатељства или оштећени стави захтев у том смислу. У вези са овим условом јесте и трећи услов, који захтева да се овај захтев поднесе у одговарајућем року, од осам дана, ако је оштећени био обавештен о одбацивању кривичне пријаве, или предлога, односно три месеца ако таквог обавештења није било.

Веће за малолетнике може да одлучи да се поступак покрене или не покрене, о чему у сваком случају доноси решење против којег није дозвољена жалба.⁶⁵ Када веће донесе решење о покретању припремног поступка према малолетнику, јавни тужилац је обавезан да учествује у том поступку као овлашћени тужилац.

4.2. Припремни поступак према малолетницима

Припремни поступак је први и обавезни стадијум поступка према малолетницима. Надлежан за спровођење припремног поступка је судија за малолетнике који сам одређује начин извођења појединих радњи. Циљ припремног поступка није само утврђивање чињеница које се односе на извршено кривично дело, већ и утврђивање чињеница које се односе на личност малолетника.⁶⁶ Притом, нарочито се утврђује узраст малолетника, чињенице потребне за оцену његове зрелости (интелигенција, воља, склоности, друштво и физичко здравље), испитује се средина и прилике под којима малолетник живи (понашање и успех у школи, ранији живот, осуђиваност и сл.) као и друге околности које се тичу његове личности и понашања.

О значају утврђивања ових чињеница говори и одредба која предвиђа да нико не може бити ослобођен дужности сведочења о околностима потребним за оцењивање зрелости малолетника, упознавање његове личности и прилика у којима живи. У том смислу саслушавају се родитељи малолетника, усвојилац, старалац као и друга лица која могу пружити потребне податке.⁶⁷ Такође у вези са овим чињеницама и околностима, обавезно се прибавља и мишљење органа старатељства, а ако је према малолетнику била изречена заводска мера, прибавиће се извештај завода или установе о примени те мере.⁶⁸ Када је за утврђивање здравственог стања малолетника, степена зрелости и других својстава личности потребно да малолетника прегледају вештаци, за овај преглед одредиће се лекари, психолози или педагози. Оваква испитивања малолетника могу се извршити у здравственој или другој установи.⁶⁹ Приликом саслушања малолетника у току припремног

⁶⁵ Члан 59. став 3. ЗМУ

⁶⁶ Члан 64. став 1. ЗМУ

⁶⁷ Члан 64. став 2. ЗМУ

⁶⁸ Члан 64. став 3. ЗМУ

⁶⁹ Члан 64. став 4. ЗМУ

поступка обавезно је присуство јавног тужиоца и браниоца за малолетнике, родитеља, старатеља односно стараоца малолетника, а када је то потребно саслушање се може обавити уз помоћ психолога, педагога или другог стручног лица, док осталим радњама ова лица присуствују по потреби. Судија за малолетнике може одредити да радњама у поступку присуствује и представник органа старатељства, и он тада може стављати предлоге и упућивати питања лицу које се саслушава.⁷⁰

Након што испита све околности које се односе на извршење кривичног дела, зрелост и друге околности у вези са личношћу малолетника и приликама у којима он живи, судија за малолетнике доставља списе надлежном јавном тужиоцу за малолетнике⁷¹, који у року од осам дана може поступити на неки од следећих алтернативних начина:

1. захтевати да се припремни поступак допуни чему се судија за малолетнике не може противити;

2. поднети образложени предлог већу за малолетнике да се малолетнику изрекне кривична санкција и то када сматра да нема места обустави поступка а не затражи допуну припремног поступка, против којег окривљени и његов бранилац немају право приговора нити могу изјавити било које друго правно средство;⁷²

3. предложити судији за малолетнике да поступак обустави⁷³ када по окончању припремног поступка нађе да нема основа за вођење поступка према малолетнику или када сматра да за то постоје разлози целисходности, о чему је дужан да обавести и орган старатељства. Уколико се орган старатељства не сложи са предлогом јавног тужиоца, о томе мора да обавести судију за малолетнике у року од осам дана од дана пријема обавештења. Ако се пак судија за малолетнике не сложи са предлогом јавног тужиоца за малолетнике, у обавези је да у року од три дана затражи од већа за малолетнике вишег суда да о томе одлучи.⁷⁴ Исто је дужан да учини и када се орган старатељства не сложи са предлогом јавног тужиоца за малолетнике да се обустави поступак. Веће за малолетнике вишег суда доноси одлуку после саслушања надлежног јавног тужиоца за малолетнике, па

⁷⁰ Члан 65. став 4. ЗМУ

⁷¹ Члан 69. став 1. ЗМУ

⁷² Члан 69. став 2. ЗМУ

⁷³ Члан 70. став 1. ЗМУ

⁷⁴ Члан 70. став 2. ЗМУ

уколико веће вишег суда не усвоји овај предлог и поступак не обустави, јавни тужилац за малолетнике мора да учествује у том поступку и тада има сва права која му као овлашћеном тужиоцу припадају по закону.

И у овој фази поступка постоји могућност примене начела опортунитета кривичног гоњења у виду условне обуставе поступка која је уређена аналошно условном одлагању кривичног гоњења према малолетнику, с разликом да је у овом случају кривични поступак према малолетнику већ покренут, а онда се касније накнадно одустаје од кривичног гоњења, наравно, под условом да малолетник испуни одређене обавезе.⁷⁵ До обустављања кривичног поступка према малолетнику, под условом да исти испуни одређени васпитни налог, увек долази по одлуци суда и то:

1. одлуком судије за малолетнике

2. одлуком већа за малолетнике, када постоји неслагање између судије за малолетнике односно органа старатељства и јавног тужиоца за малолетнике.

4.2.1. Мера привременог смештаја малолетника

За време трајања припремног поступка судија за малолетнике има овлашћења да према малолетнику примени и одређене заштитне мере и мере за обезбеђење присуства малолетника у поступку. Ако за приликом спровођења припремног поступка судија за малолетнике оцени да је малолетник угрожен у средини и условима у којима живи може наредити његово смештање у прихватилиште, васпитну или сличну установу, стављање под надзор органа старатељства или да се малолетник преда другој породици, а све у циљу његовог издвајања из средине у којој живи како би му се могла пружити помоћ, заштита или смештај, или да би се над малолетником вршио надзор.⁷⁶ Иако протективног карактера, ова мера се може јавити и као супститут у односу на притвор. Ове мере привременог смештаја се изричу решењем против којег је жалба допуштена али која не одлаже извршење решења. Овлашћени да изјаве такву жалбу су родитељ, усвојилац, старалац, бранилац и јавни тужилац за малолетнике и то у року од двадесет четири часа.

⁷⁵ Члан 71 став 1 ЗМУ

⁷⁶ Члан 66. ЗМУ

Трошкови смештаја улазе у трошкове кривичног поступка и исплаћују се из буџетских средстава.

4.2.2. Притвор према малолетнику

Што се тиче притвора, он је у поступку према малолетницима изузетног карактера. Само изузетно, судија за малолетнике може одредити притвор малолетнику, када за то постоји неки од законских разлога, ако се сврха ради чијег остварења је притвор и одређен не може постићи мером привременог смештаја малолетника.⁷⁷ На основу решења судије за малолетнике притвор⁷⁸ може да траје најдуже месец дана, након чега га веће за малолетнике може продужити за још два месеца уколико постоје оправдани разлози за то. Након окончања припремног поступка а од подношења предлога за изрицање кривичне санкције, притвор према старијем малолетнику може да траје најдуже до шест месеци, а према млађем малолетнику четири месеца. Узимајући то у обзир, притвор према старијем малолетнику у крајњој линији може да траје најдуже петнаест месеци док горња граница трајања притвора према млађем малолетнику износи тринаест месеци. Жалба на решење о одређивању односно продужењу притвора је допуштена али не одлаже извршење решења.

Када је у питању извршење ове најтеже мере обезбеђења присуства правило је да малолетници одвојено издржавају притвор, а само изузетно судија за малолетнике може одредити да малолетник издржава притвор заједно са пунолетним лицима, под условом да би усамљење малолетника трајало дуже и да постоје услови да се малолетник стави у просторију са пунолетним лицем које на њега не би штетно утицало.⁷⁹

4.3. Поступак пред већем за малолетнике

Као што је раније истакнуто поступак пред већем за малолетнике се може одвијати на два начина:

1. у седници већа

⁷⁷ С. Бејатовић, *op. cit.*, стр. 567

⁷⁸ Члан 67 ЗМУ

⁷⁹ Члан 68. ЗМУ

2. на главном претресу.⁸⁰

О томе на који начин ће се поступак пред већем за малолетнике одвијати одлучује судија за малолетнике што превасходно зависи од процесне ситуације, од процене стања ствари и могуће одлуке суда о тој кривичној ствари, јер се казна малолетничког затвора и мере заводског карактера могу изрећи само на основу одржаног главног претреса.⁸¹ У вези са тим, на слично становиште се стало у одлуци Врховног суда Југославије које гласи: *“Судија за малолетнике или веће заказаће главни претрес ако сматрају да доказни материјал није довољан или кад желе да чињенично стање изложено у предлогу тужиоца, које малолетник оспорава, контрадикторно респрави на главном претресу.”*⁸² У сваком случају, судија за малолетнике је дужан да закаже седницу већа или главни претесу у року од осам дана од пријема образложеног предлога јавног тужиоца за малолетнике.

4.3.1. Седница већа

Уколико се малолетнику суди на седници већа, на рочиште се позива сам малолетник, затим његови родитељи, усвојилац односно старалац, као и јавни тужилац за малолетнике, бранилац и представник органа старатељства.⁸³ Присуство последња три процесна субјекта је обавезно, па уколико неко од њих неоправдано изостане председник суда о томе обавештава непосредно вишег јавног тужиоца, односно надлежну адвокатску комору. И током седнице веће може одлучити да се ипак одржи главни претрес, када за тим постоји потреба или је то обавезно. Седница већа се завршава када се кривична ствар у довољној мери размотри, након чега се повлачи на нејавну седницу ради доношења одлуке о кривичној ствари. После тога следи саопштавање малолетнику конкретне васпитне мере која је према њему изречена.⁸⁴

⁸⁰ Члан 73. став 1. ЗМУ

⁸¹ Члан 73. став 2. ЗМУ

⁸² ВСЈ, Кжм. 187/67 од 9. јануара 1967. наведено према С. Бејатовић, стр. 536.

⁸³ Члан 73. став 3. ЗМУ

⁸⁴ В. Ђурђић, *Кривично процесно право – Посебни део, op. cit.*, стр. 230.

4.3.2. Главни претрес

Главни претрес пред већем за малолетнике карактерише како сходна примена општих правила о главном претресу, тако и постојање неколико посебних одредаба о овом претресу. Што се тиче сходне примене општих правила, треба истаћи да у случају кад веће за малолетнике одлучује на основу главног претреса, примењују се одредбе ЗКП о припремама за главни претрес, о руковођењу главним претресом, о одлагању и прекидању главног претреса, о записнику и о току главног претреса.⁸⁵ Посебне одредбе се односе на круг лица која се позивају на главни претрес, јавност главног претреса, одлагања и прекидања главног претреса и измене и проширење оптужбе.

Главни претрес наредбом заказује судија за малолетнике а на исти позива следеће субјекте: јавног тужиоца за малолетнике, самог малолетника са браниоцем, оштећеног са законским заступником односно пуномоћником, сведоке, вештаке, тумаче, родитеље малолетника, односно стараоца као и представника органа старатељства.⁸⁶ До окончања главног претреса јавни тужилац за малолетнике може изменити или проширити свој предлог и то по одредбама ЗКП, али је и веће за малолетнике овлашћено да исто то учини, а на основу чињеничног стања које је утврђено на главном претресу, при чему није неопходна иницијатива јавног тужиоца у виду предлога за доношење такве одлуке.⁸⁷ Што се тиче јавности, правило је да је она у поступку према малолетницима искључена⁸⁸, а да се изузетно може дозволити ограничена јавност, углавном лицима која се баве заштитом и васпитањем малолетника или сузбијањем преступништва младих. Одлагање и прекид главног претреса су такође могући само изузетно.⁸⁹

4.3.3. Одлуке већа за малолетнике

Као што је раније истакнуто, седница већа за малолетнике се увек окончава решењем, док се главни претрес у поступку према малолетницима може окончати, како решењем

⁸⁵ С. Бејатовић, *op. cit.*, стр. 537.

⁸⁶ Члан 74. став 3. ЗМУ

⁸⁷ Члан 74. став 4. ЗМУ

⁸⁸ Члан 75. став 1. ЗМУ

⁸⁹ Члан 77. став 2. З

тако и пресудом. У сваком случају приликом одлучивања о кривичној санкцији, суд није везан предлогом тужиоца па тако уместо предложеног малолетничког затвора може изрећи васпитну меру, и обрнуто, а може одлучити да поступак обустави.⁹⁰

У поступку према малолетницима се не може донети пресуда којом се оптужба одбија, већ суд, када утврди да постоји неки од законских основа за доношење ове пресуде, доноси решење о обустави поступка.⁹¹ За одбијање оптужбе, суду не стоји на располагању читав законски спектар основа, већ изостају два разлога, тј. због одустанка оптужбе на главном претресу или зато што је оштећени одустао од предлога за гоњење, што је у складу са специфичностима поступка према малолетницима. Такође, у поступку према малолетницима се не доноси ни ослобађајућа пресуда, што произилази из чињенице да се малолетник приликом изрицања васпитних мера не оглашава кривим. Уместо тога суд доноси решење којим се поступак обуставља.

Пресуде и решења израђује председник већа, тј. судија за малолетнике, у року од три дана од објављивања пресуде, односно решења.⁹²

4.3.3.1. Пресуда у поступку према малолетницима

Пресуда се доноси једино када се малолетнику изриче казна малолетничког затвора што је опет могуће само уколико је одржан главни претрес. Иначе, казну малолетничког затвора могуће је изрећи само изузетно⁹³ и то под следећим условима:

1. да је лице у време извршења кривичног дела био старији малолетник или млађе пунолетно лице,
2. да је извршено кривично дело за које је предвиђена казна затвора преко пет година,
3. да је суд оценио да у конкретном случају не би било оправдано изрећи васпитну меру због високог степена кривице, природе или тежине дела.

⁹⁰ Члан 78. став 1. ЗМУ

⁹¹ Члан 78. став 2. ЗМУ

⁹² Члан 77. став 3. ЗМУ

⁹³ Члан 28. ЗМУ

Законом је предвиђено да се малолетнички затвор изриче пресудом која има форму прописану за пресуду којом се оптужени оглашава кривим,⁹⁴ што је уједно и једини случај када се у поступку према малолетницима изриче пресуда. Међутим, ако на једном главном претресу малолетнику буде изречена казна, а на другом васпитна мера, јединствена одлука ће имати облик пресуде у једном делу, а форму решења у другом. Иначе, са казном малолетничког затвора не могу кумулирати васпитне мере. Малолетнички затвор не може трајати краће од шест месеци, нити дуже од пет година. Међутим, за кривично дело за које је предвиђена казна затвора од најмање двадесет година или тежа казна, или у стицају најмање два кривична дела за која је прописана казна затвора тежа од десет година, малолетнички затвор се може изрећи у трајању до десет година.⁹⁵ Кад изрекне казну, веће за малолетнике може да осуди малолетника на плаћање трошкова кривичног поступка и на испуњење имовинскоправног захтева.⁹⁶

4.3.3.2. Решење о примени васпитних мера у поступку према малолетницима

Следећа одлука која се може донети у поступку према малолетницима јесте решење о примени васпитних мера. Без обзира да ли се одлука доноси у седници већа или на основу главног претреса, васпитне мере се увек изричу решењем. У изреци таквог решења се наводи која се мера изриче, али се притом малолетник не оглашава кривим за кривично дело које му се ставља на терет. У образложењу решења суд је дужан да наведе опис дела и околности које оправдавају примену изречене васпитне мере.⁹⁷ Због природе и сврхе васпитних мера, решењем се не одређује дужина њиховог трајања, изузев мере упућивања у дисциплински центар за малолетнике.⁹⁸ Трошкови поступка, када је малолетнику изречена васпитна мера падају на терет буџетских средстава, а оштећени се упућује да свој имовинскоправни захтев оствари у парници, или уколико малолетник има приходе или имовину, суд може одредити да плати трошкове поступка и испуни одштетноправни захтев.

⁹⁴ Члан 78. став 4. ЗМУ

⁹⁵ Члан 29. ЗМУ

⁹⁶ Члан 79. ЗМУ

⁹⁷ Члан 78. ст. 3 ЗМУ

⁹⁸ В. Ђурђић, *Кривично процесно право – Посебни део., оп. cit.,* стр. 238.

4.3.3.3. Решење о обустави поступка према малолетнику

Решење о обустави поступка се може донети у три случаја:

1. кад се утврди да да постоје законски основи за доношење пресуде којом се оптужба одбија у смислу члана 422 ст. 2 и ст. 3 ЗКП (раније чл. 354. ст. 2. и 3. ЗКП);
2. кад постоје услови за доношење пресуде којом се оптужени ослобађа оптужбе у смислу члана 423 (раније чл. 355. ЗКП) ;
3. када веће нађе да није целисходно изрећи малолетнику казну или васпитну меру.

4.4. Правни лекови у поступку према малолетницима

Кривични поступак према малолетницима испољава своје специфичности и на пољу правних лекова, која се превасходно састоје у одређеним одступањима, како код редовних правних лекова, тако и код ванредних. Редовни правни лекови су: жалба на пресуду и жалба на решење, док је коришћење ванредних правних лекова условљено врстом кривичне санкције која је изречена малолетнику правноснажном одлуком суда за малолетнике.

Против пресуде којом је малолетнику изречена казна малолетничког затвора, против решења којим је малолетнику изречена васпитна мера, као и против решења о обустављању поступка због постојања неког од разлога из којих се у општем кривичном поступку доносе одбијајућа или ослобађајућа пресуда, жалбу могу изјавити сва лица која у општем кривичном поступку имају право жалбе против пресуде и то у року од осам дана од пријема пресуде, односно решења.⁹⁹ Такође, с обзиром да је јавни тужилац за малолетнике једини овлашћени тужилац у овом случају, произилази да је он истовремено и једини који је овлашћен да изјави жалбу на штету малолетника.

Жалба у поступку према малолетницима има суспензивно дејство, дакле, одлаже извршење, међутим, од овог правила постоји изузетак када веће, у сагласности са родитељима малолетника, и по његовом саслушању, одлучи да се са извршењем започне

⁹⁹ Члан 80. став 1. ЗМУ

пре његове правноснажности.¹⁰⁰ О жалби виши суд може да одлучује на седници већа или на претресу. Притом се на седницу већа другостепеног суда позива малолетник, само уколико председник већа или само веће, нађе да би његово присуство било корисно.¹⁰¹

Одлуке другостепеног суда се такође доносе у форми решења или пресуде које се опет доноси само када се малолетнику изриче казна малолетничког затвора. Другостепено веће може преиначити првостепену одлуку изрицањем теже санкције према малолетнику, али само ако је то предложено у жалби (јавног тужиоца јер је једино он овлашћен да уложи жалбу на штету малолетника). Из овога произилази да и у поступку према малолетницима постоји институт забране *reformatio in peius*, али је он битно другачије уређен него у општем кривичном поступку.

Да би се главни претрес одржао пред другостепеним већем, није неопходно да се у жалби побија чињенично стање у првостепеној одлуци, већ његово одржавање зависи искључиво од врсте кривичне санкције коју суд поводом жалбе треба да узрекне малолетнику.¹⁰² У вези са тим, веће другостепеног суда може малолетнику изрећи казну малолетничког затвора или неку заводску меру, ако првостепеном одлуком нису изречене, само након одржаног главног претреса. У осталим случајевима, кад претрес није обавезан, казна малолетничког затвора у дужем трајању или тежа заводска мера од оне изречене првостепеном одлуком, може се изреће и у седници већа другостепеног суда.¹⁰³

У односу на ванредне правне лекове, основна посебност када се ради о поступку према малолетницима је проширени основ за улагање захтева за заштиту законитости, који се може поднети како у случају када је судском одлуком повређен закон, тако и када је према малолетнику неправилно изречена казна или васпитна мера,¹⁰⁴ а правноснажном одлуком није повређен закон. Разлика је у томе што се у општем кривичном поступку захтевом за заштиту законитости правноснажна одлука може побијати само због повреде закона, док се у поступку према малолетницима може побијати поред тога и због неправилне одлуке о кривичној санкцији када нема повреде закона. Поред овога, одредбе о понављању

¹⁰⁰ Члан 80. став 2. ЗМУ

¹⁰¹ Члан 80. став 3. ЗМУ

¹⁰² В. Ђурђић, *Кривично процесно право – Посебни део.*, *op. cit.*, стр. 244.

¹⁰³ Члан 81. ст. 1 ЗМУ

¹⁰⁴ Члан 82. ЗМУ

кривичног поступка завршеног правноснажном пресудом, сходно се примењују и у односу на понављање поступка према малолетнику, који је завршен правноснажном пресудом, што је уједно друга специфичност везана за ванредне правне лекове.

V. КРИВИЧНЕ САНКЦИЈЕ КОЈЕ СЕ МОГУ ПРИМЕНИТИ ПРЕМА МАЛОЛЕТНИМ УЧИНИОЦИМА КРИВИЧНИХ ДЕЛА

У теорији се истиче да су малолетничке кривичне санкције мере помоћи и социјализације, са што мање елемената принуде, ограничења права и слободе и репресије, а све више мере помоћи, бриге, надзора и отклањања и предупредивања сметњи и услова за њихов нормалан и несметан развој и сазревање. То је у складу са низом универзалних (ОУН) и регионалних-европских (Савет Европе) стандарда, који у односу на малолетне учиниоце кривичних дела захтевају искључење или свођење на минимум било каквог облика лишења слободе.¹⁰⁵

У нашем законодавству постоје општа правила о кривичним санкцијама које се могу изрећи малолетницима. Према кривичноправним одредбама о малолетницима, садржаним у Закону о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, малолетницима се за учињена кривична дела могу изрећи: васпитне мере (мере упозорења и усмерења, мере појачаног надзора и заводске мере), казна малолетничког затвора и мере безбедности, осим забране вршења позива, делатности или дужности. Такође, мере безбедности: обавезног лечења алкохоличара и обавезног лечења наркомана не могу се изрећи уз мере упозорења и усмеравања.¹⁰⁶

Сврха малолетничких кривичних санкција је двојачко одређена. Њихова прва сврха је иста као и сврха свих других кривичних санкција која је одређена у члану 4. Кривичног законика Републике Србије – а то је сузбијање дела којима се повређују или угрожавају вредности заштићене кривичним законодавством. Према томе, општа сврха и малолетничких кривичних санкција је сузбијање свих врста, облика и видова криминалитета. У оквиру опште сврхе кривичних санкција (члан 4. Кривичног законика), сврха кривичних санкција према малолетницима је да се надзором, пружањем заштите и помоћи, као и обезбеђивањем општег и стручног оспособљавања утиче на развој и јачање личне одговорности малолетника, на васпитавање и правилан развој његове личности, како би се обезбедило поновно укључивање малолетника у друштвену заједницу. Она се

¹⁰⁵ Д. Јовашевић, Примена неформалних мера у малолетничком кривичном праву Србије, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, Ниш, 2014, стр. 498.

¹⁰⁶ С. Константиновић Вилић, М. Костић, *Систем извршења кривичних санкција и пенални третман у Србији*, Ниш, 2011, стр. 146.

може постићи на три начина: надзором, пружањем заштите и помоћи и обезбеђивањем општег и стручног оспособљавања.

Дакле, при одређивању сврхе ових санкција закон је ставио нагласак на васпитање, преваспитање и правилан развој малолетника и то у виду специјалне превенције. Ипак малолетничке кривичне санкције нису лишене принудног, ретрибутивног карактера јер њихова примена не зависи од воље малолетног учиниоца дела, а по садржини се састоје у постављању одређених ограничења, забрана, условљавања и понашања малолетника по одређеним упутствима и налозима.¹⁰⁷

Треба нагласити, такође, да се према малолетницима уопште не могу изрећи казне, судска опомена и условна осуда, као остале врсте кривичних санкција које познаје наше кривично право.

5.1. Васпитне мере

Васпитне мере представљају посебну врсту кривичних санкција које се, уз испуњење законом прописаних услова, могу изрећи малолетницима, као и млађим пунолетним лицима. Васпитне мере су типичне „малолетничке“ кривичне санкције и оне су једине кривичне санкције које се могу изрећи млађим малолетницима (тада су једини избор када је реч о кривичним санкцијама), а оне се поред тога, по правилу (осим када је по изузетку потребно изрицање малолетничког затвора), изричу и старијим малолетницима за које је доказано да су учинили кривично дело.¹⁰⁸

Постоје три врсте васпитних мера¹⁰⁹ и то:

1. мере упозорења и усмеравања: судски укор и посебне обавезе;
2. мере појачаног надзора: појачан надзор од стране родитеља, усвојиоца или стараоца; појачан надзор у другој породици; појачан надзор од стране органа старатељства; појачан надзор уз дневни боравак у одговарајућој установи за васпитавање и образовање малолетника;

¹⁰⁷ З. Стевановић, Љ. Илијић, Ј. Играчки, Извршење казне малолетничког затвора у: И. Стевановић (ур.), *Малолетници као учиниоци и жртве кривичних дела и прекрашаја*, Београд, 2015, стр. 367.

¹⁰⁸ М. Шкулић, *Малолетничко кривично право*, Београд, 2012, стр. 288.

¹⁰⁹ Члан 11. ЗМУ

3. заводске мере: упућивање у васпитну установу, упућивање у васпитно-поправни дом и упућивање у посебну установу за лечење и оспособљавање.

5.1.1. Мере упозорења и усмеравања

Судски укор¹¹⁰ је најблажа васпитна мера и изриче се онда када није потребно малолентика издвајати из средине у којој живи, нити је потребно предузимати трајније мере према малолетнику уз одговарајући стручни надзор и помоћ. Ова васпитна мера изриче се када је потребно утицати на малолетника и његово понашање, а његов однос према учињеном кривичном делу и његова спремност да убудуће не чини кривична дела указује на то да га је довољно прекорити.¹¹¹ Извршење судског укора се састоји у самом његовом изрицању када суд малолетнику указује на неприхватљивост његовог понашања, те упозорењу да му може бити изречена теже кривична санкција уколико поново учини кривично дело, због чега у закону не постоје посебне одредбе о извршењу ове васпитне мере¹¹². Посебне обавезе, као мера упозорења и усмеравања, иако наизглед сличне васпитним налозима, од њих се веома разликују, поготово јер је за разлику од васпитних налога, реч о кривичним санкцијама. Оно што им је заједничко, јесте да суд и једне и друге може кумулирати.

Реч је о следећим обавезама¹¹³ које суд може наложити малолетнику:

1. да се извини оштећеном,
2. да у оквиру сопствених могућности наканди штету коју је проузроковао (врста и начин накнаде штете радом малолетника може трајати најдуже 60 часова у периоду од три месеца, под условом да тај рад не омета школовање или запослење малолетника),
3. да редовно похађа школу или не изостаје са посла (у трајању до једне године, са могућношћу измене или обуставе извршења),

¹¹⁰ Члан 13. ЗМУ

¹¹¹ С. Бејатовић, Јавни тужилац за малолетнике и извршење мере изречене малолентнику, у: М. Шкулић и И. Стевановић (ур.), *Улога јавног тужиоца у правном систему са посебним освртом на проблематику ефикасности кривичног поступка и малолетничку делинквенцију*, Београд, 2009, стр. 179.

¹¹² *ibid*

¹¹³ Члан 14. ЗМУ

4. да се оспособљава за занимање које одговара његовим способностима и склоностима (у трајању до једне године, са могућношћу измене или обуставе извршења),

5. да се, без наканде укључи у рад хуманитарних организација или послова социјалног, локалног или еколошког садржаја (највише 120 часова у периоду од шест месеци, под условом да тај рад не омета школовање или запослење малолетника),

6. да се укључи у одређене спортске активности (у трајању до једне године, са могућношћу измене или обуставе извршења),

7. да се подвргне одговарајућем испитивању и одвикавању од зависности изазване употребом алкохолних пића или опојних дрога (у трајању до једне године, са могућношћу измене или обуставе извршења),

8. да се укључи у појединачни или групни третман у одговарајућој здравственој установи или саветовалишту и да поступа по програмима рада који су за њега сачињени у тим установама (у трајању до једне године, са могућношћу измене или обуставе извршења),

9. да похађа курсеве за стручно оспособљавање или да се припрема и полаже испите којима се проверава одређено знање (у трајању до једне године, са могућношћу измене или обуставе извршења),

10. да не може да напусти место пребивалишта или боравишта без сагласности суда и посебног одобрења органа старатељства (у трајању до једне године, са могућношћу измене или обуставе извршења).

5.1.2. Мере појачаног надзора

У мере појачаног надзора¹¹⁴ спадају:

1. појачан надзор од стране родитеља, усвојиоца или стараоца,
2. појачан надзор у другој породици,
3. појачан надзор од стране органа старатељства,
4. појачан надзор уз дневни боравак у одговарајућој установи за васпитавање и образовање малолетника.

Мера појачаног надзора од стране родитеља, усвијиоца или стараоца¹¹⁵ изриче се када је породица малолетника здрава, а до кривичног дела је дошло услед недовољне бриге и непажње, то јест, дошло је до пропуштања вршења потребне бриге и надзора над малолетником од стране родитеља, усвојиоца или стараоца, а исти су у могућности да овакву бригу и надзор врше и то се од њих може са основом очекивати. Код ове мере, родитељима, усвојиоцима или стараоцима дају се потребна упутства и налажу одређене дужности у погледу предузимања појединих мера васпитања. Суд може наложити органу старатељства да проверава извршење ове мере и да пружа помоћ родитељима, односно стараоцу. Ова мера може да траје од шест месеци до две године.¹¹⁶

Појачан надзор у другој породици¹¹⁷ је мера која се користи када родитељи односно старалац малолетника нису у могућности да врше надзор над њим или се то од њих не може основано очекивати, због чега суд на предлог органа старатељства одређује породицу у којој ће малолетник бити смештен и која ће вршити надзор нада малолетником. И ова мера као и претходна траје најмање шест месеци а најдуже две године.

¹¹⁴ Члан 11. став 2. ЗМУ

¹¹⁵ Члан 15. ЗМУ

¹¹⁶ Д. Јовашевић, Положај малолетника у кривичном праву према новим законским решењима, *op. cit.*, стр. 168.

¹¹⁷ Члан 16. ЗМУ

Малолетник ће се ставити под појачан надзор органа старатељства¹¹⁸ према пребивалишту, односно боравишту малолетника у време када је одлука којом је васпитна мера изречена постала извршна, у случају да родитељ, усвојилац односно старалац малолетника није у могућности да врши појачан надзор, а не постоје услови за појачан надзор у другој породици и ова мера може да траје најмање шест месеци, а највише две године, с тим да суд накнадно одлучује о њеном престанку.¹¹⁹

Последња мера појачаног надзора тј. појачан надзор уз дневни боравак у одговарајућој установи за васпитавање и образовање малолетника¹²⁰ се изриче када је потребно ангажовање стручњака у посебној установи која се бави васпитавањем и образовањем. Малолетник за све време извршења мере остаје код својих родитеља или других лица која се старају о њему, а одређени период у току дана, најдуже четири часова дневно, проводи у установи за васпитавање и образовање, али тако да то не утиче на његово школовање или редовно одлажење на посао. И ова мера као и све остале мере појачаног надзора траје најкраће шест месеци, а најдуже две године.

5.1.3. Заводске мере

Заводске мере се изричу малолетнику према коме треба предузети трајније мере васпитања, лечења и оспособљавања уз потпуно одвајање из средине у којој је до тада живео. Ове мере се могу изрећи како старијим, тако и млађим малолетницима, а специфично је да се не изричу у одређеном трајању, већ њихово трајање у оквиру законом предвиђеног минимума и максимума, зависи од постигнутих резултата у васпитању и оспособљавању, о чему суд води рачуна по службеној дужности.

У зависности од ситуације, суд може изрећи једну од три законом предвиђених васпитних мера заводског карактера¹²¹:

1. упућивање у васпитну установу,

¹¹⁸ Члан 17. ЗМУ

¹¹⁹ З. Вуцеља, Јавни тужилац за малолетнике и извршење мере изречене малолетнику, у: М. Шкулић и И. Стевановић (ур.), *Улога јавног тужиоца у правном систему са посебним освртом на проблематику ефикасности кривичног поступка и малолетничку делинквенцију*, Београд, 2009 (ур.), стр. 183.

¹²⁰ Члан 18. ЗМУ

¹²¹ Члан 11. став 3. ЗМУ

2. упућивање у васпитно-поправни дом,
3. упућивање у посебну установу за лечење и васпитавање.

Упућивање у васпитну установу¹²² се изриче када малолетника треба издвојити из дотадашње средине и обезбедити му помоћ и стални надзор од стране стручних лица. Ова мера се извршава у установи за малолетнике општег типа, и може трајати од шест месеци до две године. О трајању ове мере одлучује се сваких шест месеци у току извршења.¹²³

Упућивање у васпитно-поправни дом¹²⁴ се изриче малолетнику према коме треба поред издвајања из дотадашње средине применити и појачане мере надзора и посебне стручне програме васпитавања.¹²⁵ Суд посебно узима у обзир ранији живот малолетника, степен поремећаја понашања, тежину и природу учињеног кривичног дела и околност да ли је према малолетнику раније изрицана кривична или прекршајна санкција. Изриче се на време од шест месеци до четири године, и подлеже периодичном судском преиспитивању на сваких шест месеци. Такође, постоји могућност да се малолетнику да условни отпуст под условом да је провео најмање шест месеци у васпитно-поправној установи и да се на основу постигнутог успеха у васпитању основано може очекивати да малолетник убудуће неће вршити кривична дела и да ће се добро владати у средини у којој буде живео.

Упућивање у посебну установу за лечење и оспособљавање¹²⁶ изриче се према малолетнику ометеном у психофизичком развоју (глуви, слепи, глувонери, заостали у душевном развоју и сл.). Ова мера има двоструки карактер: васпитне мере и мере безбедности упућивања у завод за чување које може бити комбиновано са чувањем. Зато се ова мера и може изрећи уместо мере безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи ако се може постићи сврха ове мере и обезбедити лечење и чување. Трајање мере је законом одређено на најдуже три године сем ако је изречена уместо мере безбедности медицинског карактера, када није одређено њено крајње време јер се не може знати колико ће бити потребно времена за оспособљавање дефектног лица

¹²² Члан 20. ЗМУ

¹²³ Д. Јовашевић, Положај малолетника у кривичном праву према новим законским решењима. *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, 2005, стр. 169.

¹²⁴ Члан 21. ЗМУ

¹²⁵ Д. Јовашевић, Положај малолетника у кривичном праву према новим законским решењима, *op. cit.*, стр. 169.

¹²⁶ Члан 23. ЗМУ

за самосталан живот и користан рад. Малолетник у таквој установи остаје све док је то потребно ради његовог лечења и оспособљавања, али када постане пунолетан поново се испитује потреба његовог даљег задржавања у овој установи.¹²⁷

5.2. Казна малолетничког затвора

Казном малолетничког затвора може се казнити само изузетно старији малолетник ако је извршио кривично дело за које је предвиђена казна затвора преко пет година, под условом да висок степен кривице, природа и тежина кривичног дела не оправдавају примену васпитне мере.¹²⁸ За утврђивање кривице малолетних учинилаца кривичних дела, примењују се општа правила предвиђена Кривичним закоником, јер Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетнихлица не предвиђа посебна правила. Малолетни преступник мора бити способан да схвати значај својих поступака и да упрваља њима. Душевна зрелост као психичко својство приближно урачунљивости као услов за изрицање казне малолетничког затвора није предвиђена“.¹²⁹

Сврха казне малолетничког затвора прописана је као вршење појачаног утицаја на малолетног учиниоца да убудуће не врши кривична дела, као и на друге малолетнике да не врше кривична дела. Само изузетно, када су испуњени законом предвиђени услови и када суд дође до уверења да се сврха малолетничких кривичних санкција не може остварити применом васпитних мера, суд може изрећи посебну врсту казне – казну малолетничког затвора. Но, ова се казна може изрећи само старијем малолетнику као учиниоцу тешког кривичног дела. Значи, казна малолетничког затвора се никад не изриче обавезно, не може се изрећи сваком малолетном лицу и не може се изрећи за свако учињено кривично дело (већ само теже).¹³⁰ Степен душевне развијености старијих

¹²⁷ Д. Јовашевић, Положај малолетника у кривичном праву према новим законским решењима, *op. cit.*, стр. 169.

¹²⁸ Члан 28. ЗМУ

¹²⁹ С. Кнежевић, *Малолетничко кривично право*, Ниш, 2010, стр. 47.

¹³⁰ Д. Јовашевић, *Примена васпитних мера у новом кривичном праву Републике Србије*, Тематски научни скуп, Малољетничка деликвенција као облик друштвено неприхватљивог понашања, Бања Лука, 2008, стр. 190.

малолетника је знатно виши и он се приближава душевној развијености пунолетних лица. Због тога се према овим лицима може изрећи и казна малолетничког затвора.¹³¹

Малолетнички затвор не може бити краћи од 6 месеци ни дужи од 5 година. За кривично дело за које је прописана казна затвора од 20 година или тежа казна, или у случају стицаја најмање два кривична дела за која је прописана казна затвора тежа од 10 година, малолетнички затвор може се изрећи у трајању до 10 година. Суд не може изрећи казну малолетничког затвора у трајању дужем од прописане казне за учињено дело, али он није везан за најмању меру прописане казне. Лица мушког пола казну малолетничког затвора издржавају у Казнено-поправном заводу за малолетнике у Ваљеву, док лица женског пола ову казну издржавају у посебном одељењу Казнено-поправног завода за жене у Пожаревцу.

Осуђени на казну малолетничког затвора, без обзира на њено трајање, може остати у казнено-поправном заводу за малолетнике најдуже до навршене 23. године. Изузетно, у случају када је то потребно ради школовања или стручног оспособљавања, или ако остатак неиздржане казне није дужи од 6 месеци, осуђени на казну малолетничког затвора, може остати у казнено-поправном заводу за малолетнике и после навршене 23. године, али најдуже до навршене 25. године живота.¹³²

5.3. Мере безбедности

Наш Кривични законик познаје једанаест мера безбедности¹³³ које се могу изрећи учиниоцима кривичних дела. То су:

1. Обавезно психијатријско лечење и чување у здравственој установи,
2. Обавезно психијатријско лечење на слободи,
3. Обавезно лечење наркомана,

¹³¹ Д. Јовашевић, *Кривично право – општи део*, Београд, 2010, стр. 288.

¹³² Члан 139. ЗМУ

¹³³ Члан 87. КЗ

4. Обавезно лечење алкохоличара,
5. Забрана вршења позива, делатности или дужности,
6. Забрана управљања моторним возилом,
7. Одузимање предмета,
8. Протеривање странца из земље,
9. Јавно објављивање пресуде,
10. Забрана приближавања и комуницирања са оштећеним,
11. Забрана присуствовања одређеним спортским приредбама.

Све наведене мере безбедности, осим мере безбедности забране вршења позива, делатности или дужности, могу се изрицати малолетницима под истим условима као и пунолетним учиниоцима кривичних дела, уколико им је изречена васпитна мера или малолентички затвор, што важи и у случају изрицања васпитних мера млађим пунолетним учиниоцима кривичних дела.¹³⁴

5.4. Надзор над извршењем кривичних санкција према малолетнику, обустава извршења и измене одлука о васпитним мерама

Изрицањем пресуде у општем кривичном поступку окончава се улога суда и истовремено заснива извршноправни однос. Међутим, када је реч о поступку према малолетницима не постоји јасно разграничење између пресуђења и извршења изречене васпитне мере односно казне малолетничког затвора, већ се улога суда за малолетнике и јавног тужиоца наставља све до доношења одлуке о обустави изречене мере. Ово због тога јесте сврха васпитних мера и релативна неодређеност њиховог трајања.¹³⁵ Тако судија за малолетнике и јавни тужилац за малолетнике остварују одговарајућу контролну функцију у односу на извршење одређених кривичних санкција према малолетницима. Та

¹³⁴ Љ. Лазаревић, *Коментар Кривичног законика – друго измењено и допуњено издање*. Београд, 2011, стр. 332.

¹³⁵ Члан 84. ЗМУ

контролна функција се остварује непосредно у погледу заводских васпитних мера, као и путем периодичних извештаја установе у којој се санкција извршава, а посредством органа старатељства или ако је то могуће, преко одговарајућег стручног лица, када је реч о осталим васпитним мерама.¹³⁶ Да би обуставио васпитну меру када њен циљ буде остварен, а самим тим и окончао своју активност, суд мора да прати поступак њеног извршења. Тако су судија за малолетнике који је изрекао васпитну меру институционалног карактера и јавни тужилац за малолетнике дужни да прате резултате извршења васпитне мере обилажењем малолетника смештених у заводу или у установи у којој се мера извршава, али и непосредни увидом и разматрањем извештаја о току извршења изречене васпитне мере, који им се достављају сваких шест месеци по службеној дужности од стране установе или завода у којем се мера извршава. У вези са вршењем надзора над извршењем васпитних мера које нису институционалног карактера, предвиђена је обавеза органа старатељства да сваких шест месеци доставља суду који је изрекао васпитну меру и јавном тужиоцу за малолетнике периодични извештај о току извршења васпитне мере. Судија за малолетнике је овлашћен да овај извештај захтева и у краћем временском периоду.¹³⁷

Када су испуњени законски услови за измену одлуке о изреченој васпитној мери, односно о обустављању њеног извршења или о условном отпусту малолетника, одлуку о томе доноси веће за малолетнике суда који је судио у првом степену, што може алтернативно учинити:

1. по сопственој иницијативи, тј. када сам нађе да је то потребно,
2. на предлог одређених субјеката - јавног тужиоца за малолетнике, малолетника, његових родитеља, усвојиоца, односно стараоца малолетника, управника завода, односно установе у којој се мера извршава или органа старатељства коме је поверен надзор над малолетником.

¹³⁶ М. Шкулић, *op. cit.*, стр. 509.

¹³⁷ Члан 84. став 2. ЗКП

Разлози за доношење одлуке о обустави извршења или замени изречене мере¹³⁸ могу бити следећи:

1. појава нових околности којих није било у време доношења или суд за њих није знао, а оне би биле од утицаја на одлуку о избору васпитне мере,

2. постигнути успех у примени васпитне мере,

3. одбијање малолетника или његовог родитеља, усвојиоца или стараоца да поступе по изреченој мери или по налогу онога ко меру извршава,

4. ако наступе друге околности предвиђене законом, а оне би биле од утицаја на доношење одлуке.

Ове одлуке доноси веће за малолетнике у седници, независно од тога о којој се васпитној мери ради, па и о мери изреченој на основу главног претреса. Судија за малолетнике није овлашћен да одбаци ни један предлог, ни онда када је по закону недопуштен. На седницу већа у којој се одлучује о измени одлуке или о обустављању њеног извршења, позивају се и њој обавезно присуствују сва лица која имају право да предложе измену или обуставу одлуке о васпитним мерама, као и представник органа старатељства, односно завода или установе у којој се васпитна мера извршава. Пре доношења одлуке обавезно се саслушавају: јавни тужилац за малолетнике, малолетник, родитељи или усвојилац, односно старалац, а по потреби и друга лица. Прибављају се и потребни извештаји од установе у којој малолетник издржава заводску меру, од органа старатељства или других органа или установа. Против решења о обустави извршења или о замени васпитне мере допуштена је жалба, у року од осам дана од дана пријема решења.

¹³⁸ Члан 85. ЗМУ

VI ПРАВЦИ РАЗВОЈА МАЛОЛЕТНИЧКОГ КРИВИЧНОГ ПРАВА

Важећи Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичнопрвнoј заштити малолетних лица примењује се већ пуних десет година без и једне измене и допуне, што га у домаћем прваном систему, а нарочито у домаћем кривичном праву које је подложно бројним и честим изменама, чини једним од можда најуспешнијих законских текстова од када се кренуло са целокупном и коренимом реформом српског правосуђа. То међутим, не значи да у њему нема мањкавости и неадекватних решења, већ пре свега могућу тренутну незаинтересованост законодавца за даље унапређење система малолетничког правосуђа и његово усклађивање са општим кривичним поступком у коме је дошло до потпуног концептуалног преокрета.

Тренутно се ради на новом закону који ће регулисати ову материју и он носи нешто другачији назив: Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и заштити малолетних лица у кривичном поступку, чиме се жели нагласити да се тај закон не бави кривичноправном заштитом малолетних лица (што спада у домен материје Кривичног законика), већ заштитом малолетних лица када се, у кривичном поступку, појаве као оштећени и сведоци¹³⁹. Нови Нацрт Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и заштити малолетних лица у кривичном поступку предвиђа да се за лакша кривична дела, запређена казном затвора до пет година или новчаном казном, неће покретати кривични поступак, већ да и јавни тужиоци и судије одмах покушају с применом васпитног налога. Покушај примене васпитног налога у овим случајевима биће обавезан. Број васпитних налога ће у новом закону бити повећан, а садржина постојећих васпитних налога проширена.

Једна од значајних новина биће и повећање максимума казне малолетничког затвора са 10 на 12 година. Иначе, као што је већ истакнуто, ова казна изриче се малолетницима само за најтежа кривична дела, а то су кривична дела за које је пунолетним лицима запређена казна затвора од 30 до 40 година. Нови Нацрт Закона доноси и решења која ће у већој мери заштитити малолетне жртве кривичних дела, као што је забрана сугестивних

¹³⁹ М. Шкулић, Реформа малолетничког кривичног права у Србији, у: И. Стевановић (ур.), *Малолетници као учиниоци и жртве кривичних дела и прекрашаја*, Београд, 2015. година, стр. 52.

питања током унакрсног испитивања. Такође, ради се и на усавршавању и специјализацији судија и тужилаца који ће поступати само у малолетничким предметима.

Коначно, одредбама овог закона требало би се елиминисати сада присутно лимитирање начела истине у новом Законнику о кривичном поступку из 2011. године¹⁴⁰.

На плану рационализације поступка према малолетницима, могло би се размишљати о проширењу функционалне надлежности судије за малолетнике, тако да се он овласти за доношење одлука поводом казненог захтева јавног тужиоца кад год се сврха заштите малолетника може постићи и без вођења поступка пред већем за малолетнике. У складу са санкцијама које би се малолетнику могле изрећи, као и с обзиром на врсту судске одлуке донете пред већем за малолетнике, или кад судија оцени да има места примени начела опортунитета, треба конципирати и разлоге и услове за коначну одлуку судије за малолетнике.¹⁴¹

¹⁴⁰ М. Шкулић, *op. cit.*, стр. 57.

¹⁴¹ В. Ђурђић, *Природа, структура и принципи кривичног поступка према малолетницима, op. cit.*, стр. 100.

VII СТАТИСТИЧКИ ПОДАЦИ

Статистички подаци који су приказани у табелама које следе су наведени према званичним подацима Републичког завода за статистику и обухватају податке за целокупну територију Републике Србије.¹⁴²

Као што се може уочити из Табеле бр. 1, у укупном криминалитету малолетника у посматраном периоду уочавају се осцилације броја поднетих кривичних пријава против малолетника, али се све укупно може рећи да је криминалитет малолетника на мање-више истом нивоу.

Табела бр. 1. Број поднетих кривичних пријава против малолетника у периоду 2005-2014. године и поступање јавног тужиоца по њима.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Укупно	2945	3041	3434	4085	3497	3747	4323	3913	3844	3110
Против живота и тела	402	436	432	592	461	482	582	451	404	316
Против слобода и права човека и грађанина	8	24	16	45	46	74	81	82	76	70
Против полне слободе	32	54	65	70	47	67	48	44	68	36
Против имовине	1994	1931	2198	2471	2015	2142	2450	2238	2355	1952
Против привреде	33	19	27	18	39	14	18	18	4	5
Против здравља људи	99	114	109	116	104	175	181	156	127	132
Против безбедности јавног саобраћаја	112	151	200	241	207	153	162	125	123	70
Против јавног реда и мира и правног саобраћаја	93	115	195	313	366	416	541	546	507	376
Остала кривична дела	172	197	192	219	212	224	259	254	180	153
Врста одлуке										
Предлог за изрицање санкција	2052	1657	2070	2220	2074	2298	2878	2531	2327	1527

¹⁴² Доступно на:
http://webrzs.stat.gov.rs/WebSite/repository/documents/00/01/97/03/SB-604-Maloletni_ucinioci_kvivcnih_dela.pdf

Поступак није покренут	426	881	991	1359	1080	1096	1084	1084	1248	1375
Припремни поступак обустављен	467	503	373	506	343	353	361	298	269	208

Доминантно је учешће кривичних дела против имовине, а значајније учешће у структури пријављених кривичних дела имају још и кривична дела против живота и тела, против безбедности јавног саобраћаја, против здравља људи, ако и против јавног реда и мира и правног саобраћаја.

Огроман број кривичних пријава је процесуиран, али се посматрано по годинама уочава све израженији тренд непокретања поступка према малолетницима и тај тренд је са изузетком 2009. године у константном порасту. Иако нема података о разлозима због чега је то тако, претпоставка је да има везе са повећањем примене васпитних налога од стране јавног тужиоца.

Табела бр. 2. Преглед кривичних дела малолетних учинилаца у ВЈТ у Нишу за 2014 годину

Кривично дело	Број
Тешко убиство	1
Убиство на мах	2
Убиство	1
Остала кривична дела против живота и тела	21
Угрожавање сигурности	12
Насиље у породици	7
Крађа	128
Тешка крађа	238
Разбојништво	30
Превара	3
Ситна крађа, утаја и превара	10
Изнуда	5

Остала кривична дела протв имовине	41
Неовлашћено држање опојних дрога	24
Угрожавање јавног саобраћаја	3
Напад на службено лице у вршењу службене дужности	3
Насилничко понашање	33

Табела бр. 3. Број кривичних пријава поднетих против малолетника ВЈТ у Нишу у току 2014. године и поступање јавног тужиоца по њима

2014. година	Укупно	Одбачај	Припремни поступак обустављен	Поднет предлог за изрицање кривичне санкције
ВЈТ Ниш	83	70	2	11

Када је реч о броју кривичних пријава против малолетника поднетих Вишем јавном тужилаштву у Нишу за 2014. годину, можемо рећи да статистика одступа од републичког просека. Наиме, највећи број кривичних пријава поднетих против малолетника у Нишу току 2014. године је одбачен (84%), а само у малом броју случајева је поднет предлог за изрицање кривичне санкције (13%), док је у 3% случајева припремни поступак обустављен.

Број изречених кривичних санкција према малолетним учиниоцима кривичних дела на републичком нивоу (Табела бр. 3) варира из године у годину, са може се рећи већим осцилацијама, али ово се не мора нужно приписати раду правосудних органа, већ је у великој мери зависно и од броја поднетих кривичних пријава у посматраној години. Исто важи и за број обустављених поступака пред већем за малолетнике.

Табела бр. 4. Број поднетих предлога за изрицање кривичне санкције и број изречених кривичних санкција према малолетницима у периоду 2005-2014. године

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Укупно	3232	2267	2501	2833	2465	2205	3140	2946	3300	2522
Против живота и тела	401	309	421	388	369	278	381	317	364	227
Против слобода и права човека и грађанина	14	17	23	18	17	29	44	56	32	50

Против полне слободе	22	28	35	38	43	30	44	25	43	56
Против имовине	2347	1494	1570	1807	1424	1256	1754	1633	1970	1472
Против привреде	24	15	22	15	16	14	21	5	7	5
Против здравља људи	94	141	117	142	127	124	206	195	187	168
Против безбедности јавног саобраћаја	101	71	105	107	89	81	98	95	100	40
Против јавног реда и мира и прваног саобраћаја	84	57	88	187	260	243	438	464	467	393
Остала кривична дела	145	138	120	131	120	150	154	156	130	111
Изречене кривичне санкције	2234	1566	1996	2229	1902	1640	2290	2302	2648	2034
Обушављен поступак пред већем	998	701	505	604	563	565	850	644	652	488

У старосној структури малолетних учинилаца кривичних дела према којима су су изречене кривичне санкције (Табела бр. 4), у свим посматраним годинама доминирају старији малолетници њихов број је мање-више дупло већи од млађих малолетника којима су изречене кривичне санкције.

Када је реч о структури кривичних санкција које су изричане млађим малолетницима, изненађујуће је то да су најзаступљеније мере појачаног надзора и једино је у току 2006. и 2007. године њихов број мањи у односу на мере упозорења и усмеравања. Мере заводског карактера су најмање заступљене и њихов број се креће у распону од 5-8% у укупном броју кривичних санкција изречених млађим малолетницима.

Слична ситуација је и код старијих малолетника, с тим што несразмера између мера појачаног надзора и мера упозорења и усмеравања више иде у корист мера појачаног надзора него што је то случај код млађих малолетника, што је и очекивано с обзиром на то да је и логичније да се старијим и зрелијим особама, код којих је душевна развијеност обично на знатно већем нивоу, а самим тим и способност схватања значаја свог дела и управљања својим поступцима, буду изречене оне врсте васпитних мера које су свом по карактеру теже од мера упозорења и усмеравања, што све има за циљ превенцију будућег криминалног понашања. Заводске мере изречене старијим малолетницима у појединим годинама су на нижем нивоу од оних изречених млађим малолетницима.

Табела бр. 5. Кривичне санкције изречене малолетним учиниоцима кривичних дела у периоду 2005-2014. године

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Укупно	2234	1566	1996	2229	1902	1640	2290	2302	2648	2034
Млађи малолетници	763	490	830	992	791	670	979	984	1094	825
Васпитне мере	763	490	830	992	791	670	979	984	1094	825
Мере и упозорења и усмеравања	360	204	405	468	363	316	452	460	471	428
Мере појачаног надзора	377	255	385	460	387	320	467	472	559	362
Заводске мере	26	31	40	64	41	34	60	52	64	35
Старији малолетници	1471	1076	1166	1237	1111	970	1311	1318	1554	1209
Малолетнички затвор	7	17	30	17	19	5	13	2	8	6
5-10 година	2	4	1	1	2	/	1	/	3	/
2-5 године	1	3	4	7	4	1	5	/	2	4
6 месеци-2 године	4	10	25	9	13	4	7	2	3	2
Васпитне мере	1464	1059	1136	1220	1092	965	1298	1316	1546	1203
Мере и упозорења и усмеравања	617	383	481	479	471	431	562	535	651	567
Мере појачаног надзора	793	605	614	648	573	509	692	728	818	573
Заводске мере	54	71	41	57	48	25	44	53	77	54

Из табеле бр. 5 видимо да примена васпитних налога у посматраном периоду расте из године у годину, и то како у примени од стране јавног тужиоца за малолетнике, тако и од старне суда за малолетнике. Међутим, ако ове податке упоредимо са подацима о броју поднетих кривичних пријава и подацима о изреченим васпитним мерама, можемо уочити да је примена васпитних налога на минималном нивоу.

Табела бр. 6. Број примењених васпитних налога у периоду од 2007-2013. године

Година	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Број малолетника према којима је примењен васпитни налог	57	69	110	151	187	126	205
Од стране јавног тужиоца	40	55	72	59	87	106	171
Од стране суда за малолетнике	17	17	38	92	100	20	34

Уколико посматрамо податке о броју поднетих кривичних пријава и примењеним васпитним налозима, долазимо до закључка да је у периоду 2010-2012. године примена васпитног налога резултирала непокретањем или пак обуставом кривичног поступка у мање од 5% предмета. Једино је у току 2013. године изрицањем васпитних налога решено 5,33% предмета, што је и даље недовољно.¹⁴³

Свакако најзанимљивија је структура изречених васпитних налога у току 2013. године, па тако од укупно 205 изречених налога, чак 163 су се односили на поравнање са оштећеним, 20 васпитних налога се односило на редовно похађање школе или редовно одлажење на посао, потом 17 васпитних налога путем којих је остварено укључивање, без накнаде, у рад хуманитарних организација или послова социјалног, локалног или еколошког садржаја, те 4 васпитна налога ради подвргавања одговарајућем испитивању и одвицавању од зависности изазване употребом алкохолних пића или опојних дрога и свега 3 васпитна налога у циљу укључивања у појединачни или групни третман у одговарајућој здравственој установи или саветовалишту.

На основу свега наведеног, може се закључити да казнена политика судова у изрицању кривичних санкција малолетним преступницима и даље показује „благост“ која се огледа не само у избору санкција, него и у њиховом трајању одн. тежини. Тако долазимо у ситуацију да судска пракса последњих година све више показује тенденцију да се казна малолетничког затвора изриче у све мањем броју случајева, а и тада доминирају оне које се ближе законском минимуму. У судској пракси сада се уочава неравномерна примена васпитних налога у различитим деловима Србије. Највише се примењује на подручју Војводине.¹⁴⁴

Са тужилачког аспекта предности васпитних налога су велике. У овом случају, малолетник је свестан да му је указано поверење, да нема изречену васпитну меру, а при томе извршава васпитни налог који је изречен адекватно његовој личности и кривичном делу које је учинио. На тај начин, малолетник остварује и креативни однос са Центром за

¹⁴³ Подаци наведени према: М. Ковачевић, Диверзиони концепт поступања према малолетним учиниоцима кривичних дела – општа разматрања и осврт на Србију. *Правни записи бр. 1*, Београд, 2015, стр. 118.

¹⁴⁴ Доступно на: <http://www.politika.rs/scc/clanak/297170/Sprema-se-novi-zakon-o-maloletnicima>

социјални рад и тужилаштвом, као државним органом, као и са осталим учесницима поступка, у зависности од тога који је васпитни налог изречен.

Уколико је изречен васпитни налог поравнање са оштећеним, малолетник најчешће успоставља добар контакт са оштећеним и трајно решава настали конфликт, а при том је свестан своје противправне радње и показује спремност да то и призна. Такође, значајан је и васпитни налог који се односи на то да малолетник редовно похађа школу, или да редовно одлази на посао, јер се на тај начин малолетник стручно оспособљава. Предности трећег васпитног налога, односно, укључивање без накнаде у рад хуманитарних организација или послове социјалног, локалног или еколошког садржаја, јесу да се малолетник укључује у рад установе у којој се васпитни налог реализује, а може стећи и познанства са лицима запосленим у установи.

Изрицање васпитних налога од једнаке је важности и за државу. То због тога што се на тај начин поједноставља поступак, чиме се поштује и хитност поступка према малолетнику. Такође, суд се ослобађа великог броја предмета, а нису занемарљиви ни трошкови вођења поступка према малолетницима пред судом, а којих у случају изреченог васпитног налога, нема.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Имајући у виду напред наведене статистичке податке, може се закључити да у структури извршених кривичних дела од стране малолетних учинилаца кривичних дела и даље предност имају кривична дела имовинског карактера, односно, кривично дело крађа, тешка крађа, и разбојништво. Различити могу бити фактори који доводе до тога да се наведена кривична дела извршена од стране малолетника и даље налазе на врху статистичких података: слабо материјално стање родитеља малолетних делинквената, незапосленост, потреба да се на „лак“ начин дође до финансијских средстава.

Велики број кривичних пријава поднетих против малолетника у Нишу буде одбачен (током 2014. године чак 84%), а најчешћи разлог за одбачај кривичне пријаве је околност да кривична дела врше кривично неодговорна лица-деца. Запажена је и обустава поступка, то углавном из разлога нецелисходности вођења поступка. Интересантно је и то да се од стране малолетника више него раније врши кривична дела са елементима насиља (током 2014. године пријављено је 33 малолетника). У старосној структури малолетних учинилаца кривичних дела којима су изречене кривичне санкције, доминирају старији малолетници. Када је реч о структури кривичних санкција, доминирају мере упозорења и васпитавања као и мере појачаног надзора. Мере заводског карактера, упућивање у васпитно поправни дом и васпитно поправну установу су мање заступљене у односу на примену васпитних мера. Разлог томе може бити и околност да у Србији постоји мали број Заводских васпитних установа. Статистика показује да се казна малолетничког затвора изриче у малом броју случајева, што указује на политику васпитања а не кажњавања деце.

Васпитни налози, као алтернативне мере које имају за циљ да „скрену“ кривични поступак, користе се као средство реаговања на криминалитет малолетника у веома малом броју случајева. Иако је у последњих неколико година уочен благи пораст у примени васпитних налога, њихова примена је још увек на занемарљивом нивоу. Такође, у Србији није било опсежних истраживања о примени васпитних налога и ефектима примене начела опортунитета у поступку према малолетницима као учиниоцима кривичних дела, те је с обзиром да је протекло више од десет година од почетка примене новог Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичнопрваној заштити малолетних лица, по

мом мишљењу потребно је кренути са размишљањем у том смеру, како би се квалитативно и квантитативно оценио њихов практични значај.

Доношењем Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, у поступак према малолетницима су унети принципи ресторативне правде кроз увођење мера које представљају алтернативу кривичним санкцијама или потпуну замену кривичном поступку и кривичним санкцијама, што сматрам веома позитивним с обзиром да пружају могућност једном сасвим новом приступу решавања проблема који акценат пре свега ставља на добробит малолетника. Међутим, доношењем закона не би требало да буде стављена тачка на ову материју. Квалитетан поступак према малолетницима може се спровести једино уз мултидисциплинарни приступ, али и кроз стално стручно усавршавање у овој области и размену искустава професионалаца запослених у различитим секторима, са посебним фокусом на примере добре праксе у различитим земљама. Дакле, мора се осигурати већи ниво сарадње и кохерентности између постојаћих државних органа који учествују у поступку према малолетницима.

Мишљења сам да се треба више радити на едукацији кадрова који раде са малолетним делинквентима, нарочито у погледу неуропсихолошких, когнитивних, социјално-емотивних аспеката овог негативног понашања малолетника, која свакако има и своју процесну вредност, а огледа се у могућности да се управо та знања употребе за боље разумевање преступништва младих, и томе следствено унапређење квалитета доношења одлука на свим критичним тачкама поступка према малолетницима, како се се њихов нормалан развој не би компромитовао, већ унапредио.

Најављено доношење новог закона који ће регулисати материју малолетничког кривичног права, треба да отклони бројне недостатке и тешкоће које су се јавиле у примени сада важећег закона. Становишта сам да ће увођење обавезности да се покуша са применом васпитног налога у одређеним случајевима, као и бројне друге новине, имати позитиван ефекат како на сам поступак према малолетницима, тако и на уједначавање судске праксе, која је, када је реч о васпитним налозима веома хетерогена.

Непостојање одговарајућих евиденција и неадекватно вођење постојећих евиденција у вези са применом васпитних налога али и других кривичних санкција које се могу изрећи малолетним учиниоцима кривичних дела је још један од недостатака тренутно важећег закона, који ће, претпостављам, бити решен у будућности.

Коначно, мишљења сам да је и улога органа старатељства у целокупном поступку према малолетницима релативно „магловито“ одређена, те да је неопходно доношење одговарајућег протокола који ће у потпуности регулисати поступање Центра за социјални рад, с једне стране, а такође с друге стране омогућити примену васпитних налога и посебних обавеза када је за њихово извршење потребно учешће других државних органа, јавних предузећа и јавних установа. И поред бојних позитивних помака који су учињени на овом плану, треба знатно више чинити у погледу извршавања одредаба закона али и бројних преузетих обавеза из међународних докумената о правима детета како оне не би и даље остале „мртво слово на папиру“.

ЛИТЕРАТУРА

1. Бркић Снежана, *Кривично процесно право – Посебни део, Нови Сад*, 2013, Правни факултет у Новом Саду;
2. Бошковић Мило, *Криминологија*, Нови Сад, 2010. Правни факултет у Новом Саду;
3. Бејатовић Станко, Јавни тужилац за малолетнике и извршење мере изречене малолетнику, у: М. Шкулић и И. Стевановић (ур.), *Улога јавног тужиоца у правном систему са посебним освртом на проблематику ефикасности кривичног поступка и малолетничку делинквенцију*, Београд, 2009, Удружење јавних тужилаца Србије;
4. Бејатовић Станко, *Кривично процесно право*, Крагујевац, 2008, Службени гласник;
5. Вуцеља Зоран, *Јавни тужилац за малолетнике и извршење мере изречене малолетнику*. у: М. Шкулић и И. Стевановић (ур.), *Улога јавног тужиоца у правном систему са посебним освртом на проблематику ефикасности кривичног поступка и малолетничку делинквенцију*, Београд, 2009;
6. Васиљевић Тихомир, Грубач Момчило, *Коментар Законика о кривичном поступку*, Београд, 2003, Пројурис;
7. Грубач Момчило, *Посебни део кривично процесног права*, Београд, 2009, Службени гласник;
8. Димовски Дарко, Илић Иван, *Ресторативна правда и кривични поступак према малолетницима на примеру Србије и Републике Српске*, Бања Лука, 2012, Правна ријеч;
9. Димовски Дарко, Мирић Филип, *Политика сузбијања малолетничке делинквенције као детерминанта друштвеног развоја*, Ниш, 2013;
10. Ђурђић Војислав, *Кривично процесно право – посебни део*, Ниш, 2006, Правни факултет Универзитета у Нишу;
11. Ђурђић Војислав, *Природа, структура и принципи кривичног поступка према малолетницима*, у: И. Стевановић (ур.), *Малолетници као учиниоци и жртве кривичних дела и прекрашаја*, Београд, 2015, Институт за социолошка истраживања;
12. Илић Зоран, Маљковић Марија, *Извршење кривичних санкција према малолетницима*, И. Стевановић (ур.), *Малолетници као учиниоци и жртве кривичних дела и прекрашаја*, Београд, 2015, Институт за социолошка истраживања;
13. Јовашевић Драган, *Кривично право – општи део*, Београд, 2010, Номос;
14. Јовашевић Драган, *Новине у кривичном законодавству о малолетницима у светлу ресторативне правде*, *Часопис „Темида“* – тематски број „Ресторативна правда и права жртва“, Београд, 2007;

15. Јовашевић Драган, Положај малолетника у кривичном праву према новим законским решењима, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, Ниш, 2005;
16. Јовашевић Драган, Примена васпитних мера у новом кривичном праву Републике Србије, Тематски научни скуп: *Малолетничка деликвенција као облик друштвено неприхватљивог понашања*, Бања Лука, 2008;
17. Јовашевић Драган, Примена неформалних мера у малолетничком кривичном праву Србије, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, Ниш, 2014;
18. Ковачевић Милица, Диверзиони концепт поступања према малолетним учиниоцима кривичних дела – општа разматрања и осврт на Србију, Београд, 2015, Правни записи бр. 1;
19. Кнежевић Саша, *Малолетничко кривично право*, Ниш, 2010, Центар за публикације Правног факултета у Нишу;
20. Константиновић Вилић Слободанка, Костић Миомира, *Систем извршења кривичних санкција и пенални третман у Србији*, Ниш, 2011, Пеликан принт;
21. Константиновић Вилић Слободанка, Миомира Костић, *Систем извршења кривичних санкција и пенални третман у Србији*, Ниш, 2011, Пеликан принт;
22. Лазаревић Љубиша, *Коментар Кривичног законика – друго измењено и допуњено издање*, Београд, 2011, Правни факултет Унион;
23. Миладиновић Видоје, Константиновић-Вилић Слободанка, Ђурђић Војислав, *Феноменолошке карактеристике криминалитета малолетница*, Ниш, 1989, *Зборник радова Правног факултета у Нишу* бр. 29;
24. Мирић Филип, *Савремена схватања феноменологије и етиологије малолетничке деликвенције – докторска дисертација*, Ниш, 2014;
25. Перић Обрад, *Коментар Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица*, Београд, 2005, Службени гласник;
26. Перић Обрад, *Положај малолетника у Југословенском кривичном законодавству са становишта заштите људских права*, Нови Сад, 2001, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 1-3/2000 –2001;
27. Стевановић Зоран, Илијић Љепосава, Играчки Јасмина; Извршење казне малолетничког затвора, у: И. Стевановић (ур.), *Малолетници као учиниоци и жртве кривичних дела и прекрашаја*, Београд, 2015, Институт за социолошка истраживања,
28. Филипчић, Катја., *Обравнавање младолетних деликвената*, Љубљана, 1998, Универзитет у Марибору;
29. Шкулић Милан, *Кривично процесно право*, Београд, 2010, Правни факултет у Београду;

30. Шкулић Милан, Основни модели поступка према малолетницима у упоредном праву, у: М. Шкулић и И. Стевановић (ур.), *Улога јавног тужиоца у правном систему са посебним освртом на проблематику ефикасности кривичног поступка и малолетничку делинквенцију*, Београд, 2009, Удружење јавних тужилаца Србије;

31. Шкулић Милан, *Поступак према малолетницима у Србији*, у: М. Шкулић и И. Стевановић (ур.), *Улога јавног тужиоца у правном систему са посебним освртом на проблематику ефикасности кривичног поступка и малолетничку делинквенцију*, Београд, 2009, Удружење јавних тужилаца Србије;

32. Шкулић Милан, Реформа малолетничког кривичног права у Србији, у И. Стевановић (ур.), *Малолетници као учиниоци и жртве кривичних дела и прекрашаја*, Београд, 2015, Институт за социолошка истраживања;

Законски текстови

1. Кривични законик РС, „Службени гласник РС“, бр. 85/2005, 88/2005, 88/2015-испр., 107/2005-испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 и 108/2014

2. Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, „Службени гласник РС“, бр. 85/2005

3. Закон о кривичном поступку, „Службени гласник РС“ бр.72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014

4. Закон о извршењу кривичних санкција, „Службени гласник РС“ бр. 55/2014

Интернет адресе

1. http://webrzs.stat.gov.rs/WebSite/repository/documents/00/01/97/03/SB-604-Maloletni_ucinioci_krivicnih_dela.pdf

2. <http://www.politika.rs/scc/clanak/297170/Sprema-se-novi-zakon-o-maloletnicima>

ФОРМЕ ДРЖАВНЕ РЕАКЦИЈЕ НА КРИМИНАЛИТЕТ МАЛОЛЕТНИКА

САЖЕТАК И КЉУЧНЕ РЕЧИ

Рад представља покушај да се криминалитет малолетника представи како са теоријског, тако и са истраживачког аспекта. С тим у вези, овај рад се бави кривичним поступком према малолетницима, указано је на његове основне и најважније карактеристике и специфичности, са посебним освртом на разлике али и заједничке црте у односу на редовни (општи) кривични поступак. Детаљно је описана организација органа који учествују у поступку према малолетницима као и улога и функција коју имају у њему, и задаци које треба да остваре. Дат је преглед кривичних санкција прописаних домаћим законодавством које се могу изрећи малолетним учиниоцима кривичних дела у зависности од узраста малолетника, заједно са условима који су неопходни за њихово изрицање и примену. Посебно је обрађено питање заштите малолетника у поступку који се води према њима, и везано за то циљеви којима се тежи вођењем поступка према малолетницима. Најзад, у последњем делу рада дати су предлози за решавање неких проблема који су чести у пракси и идеје за нека друга научна истраживања.

Кључне речи: малолетник, делинквенција, поступак, санкције.

“FORMS OF STATE REACTIONS TO JUVENILE DELINQUENCY”

SUMMARY AND KEY WORDS

The paper is an attempt to present juvenile delinquency, both in theoretical and empiric aspect. In this regard, this paper deals with the criminal proceedings against minors, pointed to its primary and most important characteristics and specificity, with special emphasis on the differences as well as commonalities compared to regular (general) criminal proceedings. It is described in detail the organization of participating in the proceedings against minors and the role and function they have in it, and tasks wich need to be achieved. Paper also provides an overview of criminal sanctions in national legislation that may be imposed on juvenile offenders depending on the age of the minor, along with the conditions that are necessary for their application and implementation. Particularly paper addressess the issue of the protection minors in the proceedings pending against them, and in relation to the goals in conducting proceedings against minors. Finally, the last section of the paper suggests how to solve some problems that are common in practice and ideas for other scientific research.

Key words: *juvenile, delinquency, minors, process, sanction*

Биографија

Љиљана Станојковић рођена је 15.08.1989. године у Скопљу, Македонији. Основну школу започела је на Косову и Метохији, у граду Урошевцу, где је и живела све до рата 1999.године. Средње образовање наставља у Нишу, где је завршила гимназију “9.Мај”.

Правни факултет у Нишу уписује 2008. године као редован студент, где Основне академске студије завршава са просечном оценом 8.82 и стиче звање дипломираног правника. Потом, у својству приправника-волонтера, завршава приправнички стаж у Вишем јавном тужилаштву у Нишу.

Мастер академске студије права уписује школске 2014./15. године.

Познаје енглески и руски језик.

Ниш, 2016. године.

Љиљана Станојковић